

Frigyesy Ágnes

„Hol vagy magyarok tündöklő csillaga?”

A Nemzeti Jogvédő Alapítvány tagjainak és baráti körének emberjogi megfigyelő útja Kárpátalján

– Fejezzék be! (Mármint a közbeszólást) Tegye le a zászlót! (Mármint az árpásávost) – harsogta a bírónő 2008. szeptember 30-án azon a tárgyaláson a *Pesti Kerületi Bíróság* termében a vádlottak és hozzátartozóik felé, ahol 42 hazafi koncepció s pere zajlott. Ám mintha az ötvenes évek diktatórikus világába „utaztunk” volna, noha többen Kárpátaljára készültünk. A *Nemzeti Jogvédő Alapítvány* tagjai és baráti köre kirándulása, egyben emberjogi megfigyelő útja ugyanis rendkívüli módon a *Bíróságon* kezdődött. *Gaudi-Nagy Tamás* és *Zétényi Zsolt* jogvédők hat fő védelmét vállalták el a 2006. szeptemberi tévéostrom előtti cselekmények következményeként.

„De ha így sem kellünk néhány szószólónak, akkor is maradunk igaz, hű magyarnak.”

Észleléseinket, megfigyeléseinket így Budapestben, a kerületi bírósági teremben kezdtük. A neves jogászok: *Morvai Krisztina*, *Juhász Imre* mellett, kiváló közéleti személyiségeink: *Csóka András* idegsebész, *Éger István*, a *Magyar Orvosi Kamara* elnöke, *Gonda László*, a budapesti *Kossuth téri* tüntetők egyik vezéralakja is velünk tartott a négynapos úton. A magyar-ukrán határon mintegy kétórai várakozást követően felszállt a buszra *Izsák Tibor* idegenvezető, a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola* tanára, aki máris közli velünk: a beregszászi konzulátuson mindig megszégyenítik a magyarokat, akiknek órákat kell sorba állniuk a vízumért.

Ezt a nehéz magyar sors érzését erősíti bennünk a mezővári magyar testvéreinkkel történő találkozás, ahol az ungvári *Credo* együttes megzenésített költői estjére került sor: „Meddig kell eltűnnünk, hogy az asztalnál még mindig nincs helyünk.” Vagy „De ha így sem kellünk néhány szószólónak, akkor is maradunk igaz, hű magyarnak.”

Vári Fábrián László költő érkezésünket követően elmesélte: – Noha otthon van Kárpátalján, kétszer szakadt ki az anyaországból, először a *Szovjetunió*-, majd *Ukrajna* részeként. *Zétényi Zsolt*, a Nemzeti Jogvédő Alapítvány elnöke köszöntő beszédében hangsúlyozta: – Nem lehagolok, hanem lélek-emelő nekünk Kárpátaljára jönnünk, hisz egy szellemi vérkeringés részesei vagyunk. Budapestben nem mindig öröm otthon lenni. Időnként kisebbségben érezzük magunkat. A szakrális, Istenhez való kötődés nagyon meggyengült. Istentelen nép lettünk. De a mostani találkozás alkalmával kölcsönösen gazdagítjuk egymást – mondta.

Légy hű őseid kultúrájához!

Zarándokút a munkácsi várba

Másnap egy *Beregszász* határában működő magyar panzió épületéről kölcsönként nemzeti színű lobogóval érkezünk a munkácsi várba, *Kárpátalja* legismertebb történelmi-építészeti műremekéhez. Messziről kiemelkedett az impozáns méretű vár, mely három, külön védelmi rendszerrel ellátott részből áll. A hegy legmagasabb részén látható a legrégebbi várrész, a *fellegvár*. A vár helyenként mintegy 4 méter vastagságú falait nyolc külső szögletes bástya, és három körbástya erősíti. Az alsó várban éltek a szolgák és kézművesek. A fellegvár palotáiban lakott a várúr, és udvartartása.

Munkács lakosságának jelenleg csupán mintegy 10%-a magyar. Az egykor komoly védelmet jelentő várban félemlítették meg *Zrínyi Ilonát*. A híres várat a 70-es évek közepétől restaurálták. *Rákóczi fája* helyett ma már kopjafa emlékeztet a dicső múltra. Itt raboskodott *Kazinczy Ferenc* író, nyelvújító és forradalmár, melyet emléktábla hirdet. De ideszállították a császári időkben a „veszélyes” magyarokat. A börtön ma már kaszárnya. Az udvarban lévő kutat valószínűleg, mint nélkülözhetetlen tartozékot az első vár idején ásták, melynek mélysége 86 méter. A kútban csontok maradványaira leltek, s egy titkos alagút-rendszer a *Latorca* partjára vezetett.

A várnak több tulajdonosa volt, elsősorban említsük meg a női szereplők neveit: *Lorántffy Zsuzsannáét*, *Báthory Zsófiáét* és *Zrínyi Ilonáét*. *Zrínyi Ilona* és *Thököly Imre* 1682. június 15-én a várban

tartotta fényes menyegzőjét. De Munkács vára a kuruc mozgalom fontos bázisa lett. A törökök sikertelen bécsi hadjárata után, melyben *Thököly* is részt vett, 1685 novemberében a császáriak a vár alá vonultak. *Aeneas Carprara* tábornok tízezer főnyi serege élén szólította fel *Zrínyi Ilonát* a vár feladására, aki azonban ezt megtagadta. 1686. március 10-én megkezdődött a vár intenzív ostroma, *Zrínyi Ilona* mintegy két éven át hősiességgel védte a várat és annak függetlenségét! *Herczeg Ferenc* író *Pro Libertate!* című művében erről így írt: „Minden héten egyszer magára vette a pánccélját, hogy gyermekei és *Radics várkapitány* kíséretében körüljárja a várfalakat, nem kételkedésből tette, hanem okos számításból, hogy a várórségben a lelket tartsa és az ellenséggel tudassa rendületlen elszántságát.” 2006 óta a hős asszony emlékét az egyik bástyán *Zrínyi Ilona* és a gyermek *Rákóczi Ferenc* szobra őrzi.

Munkács vára a *Rákóczi-szabadságharc* egyik legfontosabb támaszpontjává vált, ám *Rákóczi* utolsó reménye, a szabadságharc sásfésze – a munkácsi vár – 1711. június 22-én *Habsburg* kézre került. 1787-től fogház, 1794-től börtön. 1800-1801-ben itt raboskodott *Kazinczy Ferenc*. 1805-1806 telén 88 napig *Napoleon* elől menekítve itt őrizték a magyar *Szent Koronát*.

A „*Szabadság szentje*” elnevezésű kiállítás *Petőfi*, *Thököly*, *Rákóczi* korabeli bútorokat, fényképeket láthattunk. Olvasható például *Zrínyi Ilona* levele *Thököly Imréhez* 1691. dec. 22-én. A sok nemes hősiesség felidézve a munkácsi várban azonban ma magyarság-érzésünket gyengítő *Petőfi* idézet olvasható magyar és ukrán nyelven egyaránt. „Magyar vagyok. *S arcom szegyenben ég. Szegyenlenem kell, hogy magyar vagyok! Itt mindálunk nem is hajnallik még, Holott máshol már a nap úgy ragyog.*” *Szent-Iványi Ágnes* útitársunk tiltakozása jelül levette a fent idézett verssorokat és magával hozta. Szerencsére a beregszászi *Beregvidéki Múzeum* lelkes alapító igazgatója, *Sepa János* a fenti gondolatokkal ellentétben épp a nemzeti érzést erősíti a múzeum látogatóiban. Idézzük a *Kárpátaljai Magyarság* tíz parancsolatának első három pontját, hisz később a beregszászi múzeum kincseivel még visszatérünk: 1. *Ragaszkodj anyanyelvedhez!* 2. *Őrizd meg vallásodat!* 3. *Légy hű őseid kultúrájához!*

A munkácsi vár egykori történelmi históriáját hirdeti a *Turul-madár*, mely csőrében kardot tartott. Az emlékmű a millenniumra épült 1896. október 23-án, s a magyarság ősi jelképe strázsaként állt a honfoglalók szent útvonala felett. *Trianont* követően a *Turul*, csakúgy mint ma, szúrta a magyarellenes erők szemét. 1924 decemberében a cseh hatóságok levetették a bronz *Turul-madarat*, majd elbontatták az emlékoszlopot. A szovjet bevonulást követően a megszállók parancsot adtak a *Turul* feldarabolására és anyagából építettek a szovjet emlékművet.

Munkács

Az idő azonban forgandó, s a Pákh család áldozatos munkája és anyagi támogatása mellett 2007 nyarán a millenniumi emlékoszlop újra felépült. A Turul-madarat *Beleny Mihály* ungvári szobrászművész tervezte az eredeti alapján. Ám a kardot nem a csőrében, hanem a karmai között tartja. A 800 kg súlyú bronz Turul-madarat 2008. március 5-én helikopter segítségével emelték a helyére. Reméljük, többé emberi erő nem lesz képes elmozdítani onnan...

Emléktábla avatás Szolyván, a „Magyar Golgotán”

„Mi, akik végigszenvedtük a poklok éveit... Adj erőt és időt megbocsátani embereknek, nemzeteknek, évtizedeknek” – olvasható a *Kárpátaljai Miatyánk* megrendítő sorai között, s Szolyván, ahol mélyen drámai látvány fogad bennünket, mi sem juthat hamarabb eszünkbe, mint a Kárpátaljai magyarság által megfogalmazott imádság. Az idő szomorúra fordult, hol finoman szemerkél, hol erőteljesen esik az eső. Mintha Isten és a sok odavesztett magyar testvérünk könnye hullna keservesen...

Dupka György, a Szolyvai Emlékpark Bizottság titkára fogad bennünket 2008. október 1-én kora délután. A II. világháború és a sztálinizmus áldozatainak emlékére állított monumentális emlékmű nagy, fekete márványtáblákon örökíti meg mintegy ötezer áldozatot, név szerint a harmincezer személy közül. Dupka György, aki összegyűjtötte a magyar áldozatok neveit, mesél a drámai történetről: – Összesen 124 település halottjainak emeltek emléket a „Magyar Golgotán”. 1944. november 13-án a IV. ukrán front rendelete alapján a magyarokat meg akarták büntetni, ezért a kisbíró minden településen kidobolta: 18 és 55 év között minden munkára képes férfi jelenjen meg háromnapra élelemmel helyreállítási munkálatok miatt. Falvanként szedték össze az áldozatokat. Sokan már útközben odaveszttek, mások az embertelen körülmények miatt, étel-ital nélkül haltak meg. A túlélőket marhavagonokba szállították az Elő-Kárpátokba, Kazaksztánba, bányá- és mindenféle nehéz-munkára. Aki kibírta, három esztendő után hazatérhetett...

Szolyva a magyarirtás egyik kiemelkedő helyszíne

Az ötvenes években fogalmaztak meg a nők, asszonyok egy levelet: engedjék haza a férfiakat a lágerekből! A harmincezer munkaképes férfi több, mint fele soha nem tért haza. A terror kegyetlen évtizedeiről hosszú évtizedeken át nem beszélt senki. 1989-ben azonban az első beregszászi konferencián határozatot hoztak a jelenlévők egy emlékpark létesítésére. A rendszerváltozást követően sokakban megszűnt a félelem, s a szolyvai emlékművet 1994-ben – a kommunisták ellenállása mellett is – felavatták. A név szerinti ötezer magyar hős kétharmadának nincs sírja, hisz tömegsírokba dobták csontjaikat.

Dupka György emlékező beszédében rámutatott: – Szolyva szakrális hely, hisz a sztálini áldozatokat és magyar honvédeket ezen a területen ítélték el. Tanúságtevők még ma is élnek a 124 kárpátaljai falu lakosai között! Legyen ez a föld szent! – mondta Dupka György.

A fekete márványtáblák egyikén olvasható a sztálini lágerekben és a II. világháborúban elpusztult, elesett honvédek, civil magyarok, németek, és más nemzetiségű áldozatok ismert névsora, a falvak, községek neveivel együtt: *Beregszász, Csetfalva, Nagyberég, Nagynuzsaly, Kisdobrony, Ungvár, Aknaszlatina, Técső* stb. Külön olvasható a történelmi egyházak, valamint az országgyűlési képviselők mártírjainak névsora.

E cikkben külön szeretnék megemlékezni azokról, akik bátran, minden ellenszélben vállalták e méltó emlékpark felállítását. A szolyvai „Magyar Golgota” emlékművet állíttatta az *Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség* és a *Szolyvai Emlékpark Bizottság* a tragikus esemény 60. évfordulóján: 1944-2004. A névsort összeállította: Dupka György.

Soha többé kommunizmust!

A *Nemzeti Jogvédő Alapítvány* tagjai és baráti köre, 42 fő kiszáll a buszból. Előkerül a hatalmas fekete márványtábla, mely mementóként kerül fel a fekete magyar siratófalra. Megható látvány, ahogy a férfiak dolgoznak az esőben, az előkészített helyre beverik a szöveget a falba. Közben megérkezik *Szőőr Anna*, az *Oktober 23 Bizottság Alapítvány* elnöke és kísérete.

Tiszteletünk jeleként elénekeljük a himnuszt, majd szólásra emelkedik *Zétényi Zsolt*, a Nemzeti Jogvédő Alapítvány elnöke: – Fájdalmas emlékező gyülekezet! A szolyvai Magyar Golgota a magyar fájdalmak egyik kiemelkedő stációja. De meg kell emlékez-

Szolyva, gyűjtőtábor - emlékpark

nünk a délvidéki negyvenezer áldozatról, az erdélyi tömeggyilkosságokról, vagy a felvidéki áldozatokról is. A második világháború és annak borzalmi a magyar nép legtragikusabb időszaka, mintegy nyolcszáz ezer hazafi esett áldozatul az önkényuralmi rendszernek, de amiről kevesebb szó esik: nők százazreit erőszakolták meg. Ezek az emberek népükért és magyarságukért áldozták az életüket – hangsúlyozta az NJA elnöke.

Morvai Krisztina büntetőjogász, a Jobbik EP-képviselőjelöltje kiemelte: – Ellenségeink arra kényszerítettek bennünket, hogy ne felejtünk! Auschwitz tragédiáját megélhettük, de a szolyvai drámát nem tudatosították bennünk. Épp ideje felhívni az utókor figyelmét erre a gyalázatra! Erről is beszélnünk kell! A túlélők életét pedig könnyebbé kell tennünk – mutatott rá a feladatra *Morvai Krisztina*.

Szőőr Anna elmondta: – Alapítványa világmozgalmat kezdeményezett, hogy semmiféle kommunista utódpárt ne működhessen Magyarországon, valamint emléktábla elhelyezését kezdeményezték minden olyan helyen, ahol a kommunista diktatúra áldozatait szedte. Szolyva az első stáció, ahol másik három szervezettel együtt: *Morvai Krisztinával*, *Gaudi-Nagy Tamással* és *Juhász Imrével* együtt emléktáblát és koszorúkat helyeznek el az NJA tagjai és baráti köre.

A Kárpátaljai Miatyánk záró soraival búcsúzunk Szolyváról: „*Bízva és reménykedve fordulunk most és mindig Hozzád: tarts meg a szülőföldünkön, emelj fel magadhoz, add meg Atyánk, kegyesség tanúi és részesei legyünk, mert Tiéd az Ország, a Hatalom és a Dicsőség mindörökké. Amen.*”

Verecke híres útján

A Kárpátok szépsége leírhatatlan. *Verecke* híres útján érkezve, őseink otthonra találtak. Mi azonban viharos, esős időben érkezünk a Vereckei-hágóhoz, ahol vár bennünket *Matl Péter*, a vereckei szobor munkácsi alkotója. Elmondja: – A szobor 1996-ban készült, átadták, ám a Galiciából érkező nacionalisták azonnal lerombolták. Tönkretették az emlékművet, a keresztet megpróbálták elhúzni a közeléből. 2008. március 15-ére ismét elkészült az alkotás, ám az ukrán és magyar államfő nem jelent meg az avatáson. Utolsó pillanatban lemondták, ugyanis az ukránok tüntettek az ünnepi esemény ellen. Vajon a magyarok miért nem szerveztek ellentüntetést? Az első emlékmű elkészítése óta eltelt 12 év.

– Ez volt az én keresztutam – fogalmaz a szobrászművész. Majd az alkotásának lényegi tartalmáról beszél: – Egy hatalmas csillag-formájú kaput láthatunk, mely utat nyit Nyugat és Kelet között. A szobor belseje ősanýára emlékeztet, ahol a Nap megtermékenyíti az Ősanýát, mint a magyarság anyját...

A NJA küldöttsége itt is elhelyezi az emlékezés koszorúit, s noha itéletidő tombol a Vereckei-hágón otlétünk ideje alatt, a Kárpátok méltóságteljes vonulata – gondolatban és a szívünkben – hazáig kísér bennünket...

A magyar tannyelvű oktatásról

A felsőoktatási intézményekben a kisebbségi kötelesek felvételű vizsgát tenni ukrán nyelvből és irodalomból

Négynapos kirándulásunk alatt meglátogattuk a *Mezővári II. Rákóczi Ferenc Magyar Tannyelvű Középsiskolát*. Az elmúlt kom-

munista rendszer itt sem múlt el nyomtalanul: az iskola homlokzatán emléktábla jelzi: az intézményt *V. I. Lenin születésének 100. évfordulójára építette a Vörös Zászló kolhoz 1970 szeptemberében.*

Szilágyi Lajos, az iskola igazgatója fogad bennünket: – Jelenleg 48 pedagógus oktat ebben a tanévben. A tankönyvellátás szegényes, szemléltetők, módszertani segédanyagok alig állnak rendelkezésre. Az iskola technológiai profilú, emelt óraszámokban oktatják a számítástechnikát. A nevelői munka fő súlyvonalát a *hagyományörzés*.

A *Vári Középiskola* sokszorosán speciális helyzetű tanintézmény. Egyrészt a *Beregszászi járás* (Kárpátalja egyetlen magyar-többségű járása) legnagyobb magyar tannyelvű falusi középiskolája. Maga Vári is a járás legnagyobb magyar községe.

Másrészt a csaknem 470 tanulólétszámból (évfolyamonként két osztály átlag 21 tanulóval) 160 a roma gyermek. Harmadrészt az elmúlt *tisza-borszai* árvizek következtében a település több közintézménye megrongálódott, többek között le kellett bontani a település klubját. Így érthető, hogy a közművelődési tevékenységek túlsúlyban áttevődtek a helyi iskolára. Negyedrészt a település a főútvonalról távol esik, ezért a környék kisebb településeinek ez a középiskolás helye. Iskolánk tantestülete mindezek alapján nagyon jól érti, mennyire fontos, hogy a legjobban teljesítsen – meséli az intézmény igazgatója.

Szilágyi Lajos rámutat: – A magyar iskoláknak lehetősége van a magyar történelem oktatására, azonban ezt csak a 7-9 osztályokban valósíthatják meg. A történelem és földrajz tanári munkaközösség az iskola vezetősége ajánlatára úgy döntött, hogy tantervi óraszám terhére az egyetemes történelem és a földrajz tanmenetbe *bekapcsolják Magyarországi történelmét* is. Az *ukrajnai tanmenet* alapján Magyarországról a magyar iskolák növendékei a 11 éves iskolai rendszerben alig 5-8 órában hallanak összesen. Az említett Magyarország története tantárgy ad ugyan átfogó képet (összesen 105 tanóra), de a középiskolai szinten ez már teljesen kimarad. A *Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetségnek* (KMKSZ) köszönhetően van néhány *magyar nyelvű* térképük, illetve a szaktanárok is beszereztek saját költségen néhány térképet, táblázatot, de mindezek nagyon kevés.

Gaudi-Nagy Tamás, a *Nemzeti Jogvédő Alapítvány* és *Szolgálat* ügyvezetője megdöbbenésének adott hangot az anyanyelvi oktatás jelenlegi sanyarú helyzete miatt, és ezért a jogvédő szervezet és a *Magyar Csodaszarvas Egyesület* nevében – amelynek tiszteletbeli elnöke – hathatós támogatást ajánlott fel az iskolának és annak vezetőjének, hiszen a magyarság megmaradásának záloga a gyermekek magyar öntudatának erősítése az anyanyelv és a nemzeti hagyományok ápolásával, továbbá a magyar történelem és irodalom beható tanulmányozásával. Gaudi-Nagy a magyarságtudat erősítésére ajánlotta fel a támogatást.

Morvai Krisztina hozzászólásában hangsúlyozta: – Erős Magyarország nélkül nincs megfelelő nemzeti érzése a kárpátaljai magyarságnak sem. Amíg nekünk otthon azt szajkózzák, hogy „*merjünk kicsik lenni*”, addig nem kapja meg a megfelelő anyagi és erkölcsi támogatást otthonról, adott esetben a 150 ezer fős kárpátaljai magyarság sem. – Hogyan ellensúlyozható a „*Te gyermekeid vagyunk Ukrajna*” érzés, amely az *Én és Ukrajna* című tantárgy tankönyveiben kötelező jelleggel olvasható – tette fel a kérdést Morvai Krisztina.

A Mezővári II Rákóczi Ferenc Középiskola a *Tisza-Borzsza* kistérség egyetlen, és a *Beregszászi járás* legnagyobb oktatási intézménye többszörösen speciális helyzetben van – veszi vissza a szót Szilágyi Lajos: – Egyrészt a környék legnagyobb magyar tannyelvű iskolája, *nincs ukrán iskola* a közelben. Ezért fontosnak tartja elmondani: a pedagógusi közösség felismerte, *meg kell tегyen mindent azért, hogy az ukrán nyelv oktatása minőségileg javulhasson, s a gyermekeket a szülők ne vigyék el ukrán iskolákba.* Ennek érdekében idén a kötelező júniusi gyermektábor és gyakorlat ideje alatt *ukrán tábor* szerveztek az 1-8 osztályos tanulók részére. Tragikus hatással járt az az idén márciusban bevezetett rendelet, amely kimondja: az a diák, aki nem vizsgázik ukrán nyelvből és irodalomból, nem juthat be egyetemre, főiskolára: emiatt a magyar diákok többsége nem nyert felvételt. A másik negatív hatás az volt, hogy az idei új tanévben drámaian lecsökkent a magyar tannyelvű iskolákba beiratkozott gyermekek száma.

A probléma-felvetést megerősítette Orosz Ildikó, a Beregszászi Tanárképző Főiskola igazgató asszonya, aki a 2008. október 1-i fórum-beszélgetésen elmondta: – Ukrajna 1991. augusztus 21-én deklarálta függetlenségét... Az *Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium* 1997. május 14-én egy *Csernyivciben* rendezett oktatási konferencián minden előzetes egyeztetés nélkül ismertette a *nemze-*

ti kisebbségek oktatására vonatkozó elképzeléseket, amely nagy tiltakozást váltott ki a kisebbségek körében, így többször átdolgozták, stilizálták, de a lényegi kérdésekben nem változott. Az 1998 júliusában kidolgozott negyedik változatot meg sem küldték az illetékes kisebbségi érdekvédelmi szervezeteknek és azok legitim állami képviselőinek véleményezés céljából. A törvény értelmében a *felsőoktatási intézményekben a kisebbségek kötelesek felvételi vizsgát tenni ukrán nyelvből és irodalomból.*

Ezt az elképzelést megvalósították, bár a kisebbségek mindmáig nagyon méltánytalannak tartják, ugyanis az ukrán nyelv oktatását csak a kilencvenes évek derekán vezették be kötelező tantárgyként, úgy hogy nem teremtették meg hozzá a feltételeket – mondja Orosz Ildikó. Majd így folytatja: – A mai napig *nincsenek szakképzett két nyelvű ukrán nyelvtanárok, nincsenek iskolai szótárak, valamint a nyelvkönyvek sem készültek el, irodalom tankönyv nincs, szöveggyűjteményt nem állítottak össze, szépirodalmi műveket az iskolák nem kaptak. A kötelező szakirodalom beszerzése a magyarok lakta területeken szinte lehetetlen.* Az elkészült nyelvkönyvek nagy része homogén, nem veszi figyelembe a kisebbségi létből fakadó sajátosságokat.

E nehéz körülmények ellenére Zétényi Zsolt, a NJA elnöke biztató szavakkal próbálta erősíteni a fórumon résztvevő fiatalokat: – Egy nemzet élni akarása döntő! Gondoljanak a nagyapjukra, nagybátyjukra, akik önökért is szenvedtek Szolyván vagy a lágerekben! S higgyenek abban – noha a túsokat nem szokták megkérdezni, mit tegenek az érdekükben –, jelentős erők figyelik az önök küzdelmeit!

A körülmények ellenére mégis hogyan fejleszthető a kárpátaljai magyarság identitástudata? A Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskolában sok éves hagyomány szerint *évente megemlékeznek a Rákóczi- és az 1848-as szabadságharcra.* Kisebbségi ünnepi műsor keretében a diákok és tanáraik közösen méltatják a jeles eseményeket, rajzpályázatok, szavalóestek, színdarabok kerülnek megrendezésre és lebonyolításra. Sok programot közösen tartanak a *Rákóczi Szövetség* helyi alapszervezetének bevonásával.

Ebben az évben a szabadságharc kezdetének 305-ik, a 48-as forradalom 160-ik évfordulója alkalmából a mezővári iskola tantestülete több részből álló rendezvénysorozatot szervezett. Májusban tartották hagyományosan a *Rákóczi napokat.* Nagyobb rendezvényt szerveznek az *aradi vértanúk* emléknapiján októberben és jelentős esemény az iskolában a *szétlúni táborokba elhurcoltakra való megemlékezés november 18-a környékén.*

Csetfalván járt a „legnagyobb magyar”

Csetfalva csepp falu, ám annál markánsabban magyar. A 800 főből csupán 15 ukrán él a faluban. Van magyar nyelvű óvodájuk, iskolájuk, városháza, kultúrház és könyvtár. A református templom 1553-ban épült, s a templom-belső különösen széppé teszi a festett famennyezet, melynek magyar növénymintákkal díszített kazettái külön figyelmet érdemelnek. Csoportunk reggel 9-kor közös imádságban gondolt K. Gyulára, akinek bírósági tárgyalása épp abban az időpontban kezdődött volna Budapesten, ám, mint később megtudtuk, elromlott a Bíróság magnója (*Lásd részletesebben Csókay Andrást nyilatkozatát.*)

Czapp József helyi lakos mesél a falu nem mindennapi történetéről: – gróf *Széchenyi István* látogatásának emléktáblát emeltek, aki

Ungvár

1847-ben járt Csetfalván, amikor „1847. IX. 9-én a Pannónia Gőzös megfeneklett a Tisza-Csetfalvi szakaszán. Másnap a 'legnagyobb magyar' ellátogatott a falura.” De a csetfalviak kopjafát állítottak a Honfoglalás 1000. évfordulója alkalmából 1996-ban, valamint tölgyfát ültettek 1999. október 6-án, az aradi vértanúk kivégzésének 150. évfordulóján.

Betérünk a frissen épült görög-katolikus templomba is, ahol *Cilja Okszana* gondnok lelkes hittel fogad bennünket. Elmondja: – 1998 Pünkösöd másnapján két árvízet követően tették le a templom alapkövét, majd hathatós magyarországi támogatással 2001. Pünkösödjén felszentelték a Szentlélek templomát. Isten e házában római- és görög katolikusok egyaránt dicsőítik Istent a szentmiséken.

A *tiszaiújlaki Turul*-szobornál természetesen tiszteletünket tesszük. Az emlékművön olvasható: „Építették a kuruc szabadságharc (1703-1711) első győzelme ütközetének és az 1703 július 14-16. tiszai átkelés emlékére.”

Ferencesek a szegények szolgálatában Nagyszőlősen

Nagyszőlősen nem utazhatunk át anélkül, hogy be ne kopogtasunk a ferences atyákhoz. *Bán Zsolt Jónás* atya, a Rendház vezetője, noha nincs otthon, Gaudi-Nagy Tamás kérésére hamarosan előke-
rül. – A ferencesek 1525-ben érkeztek először e tájra. A protestáns és katolikus villongások miatt kétszer menekülniük kellett, majd a kommunista rendszerben: 1931 és 1981 között nem működtek. 1989-ben tértek vissza a ferences atyák a nagyszőlősi rendházba. Ekkor *Majnek Antal* atyával együtt (ma püspök) három atya érkezett Kárpátaljára szolgálni. A ferences atyák az evangelizáció mellett kiemelt feladatuknak tartják a szegények szolgálatát. A *Nagyszőlősi Karitatív Központ* óvodát és rehabilitációs intézetet működtet, s mintegy 180 embernek biztosítják a napi egyszeri meleg étkezését, 40 főnek pedig házhoz szállítják az ebédet.

A katolikusok Kárpátalján 'kisebbségben' élnek – mondja Jónás atya: – a magyar hívek közül 50 ezren vallják magukat katolikusnak, 20 ezren görög katolikusnak, és 90 ezren reformátusnak. A ferences atyák övén a három csomó a szegénységet, az engedelmességet és a tisztaságot szimbolizálja.

Jézus téged is hív, de nem mobiltelefonon

Jézus téged is hív, de nem mobiltelefonon – olvasható a *mezővári* református templom kapuján, ahová betérünk. *Vári-Fábián László* Kárpátalja egyik kiváló író-költője szól a mezőváriak életéről: – A falu nevét *Vári* 1989 óta használhatják az itt lakók, előtte le sem írhatták magyarul a nevet. Történelmi ismeretek szerint honfoglaló őseink itt találtak egy várat, *Szent István* pedig közigazgatási központot hozott létre a falu területén. A tatárjárás után lerombolták a várat, majd később külön jogokat kapott Mezővári, s fontos közlekedési központtá vált. *Esze Tamás* 1703 májusában itt toborozta embereit a Rákóczi seregébe. A XX. század sem múlt el nyomtalanul a váriak életéből: 340 embert hurcoltak el légerekbe a sztálini időkben, s 191 fő, elsősorban fiatalok, akik nem fogtak fegyvert – sosem tértek haza.

Vári-Fábián László rámutatott: – A kárpátaljai írók közül mintegy 10 alkotó ma már tagja lehet a *Magyar Írószövetség*nek, 1989-90 óta rendkívüli tagként, majd rendes tagként.

Utazásunk záró akkordjaként felejtethetetlen élményt nyújt a *Beregvidéki Múzeum* igazgatója, *Sepa János* tartalmas beszámolója *Beregszászon*. A rendkívül értékes múlt-béli korokat felidéző tárlat gazdag anyaga közül külön érdeklődésre tart számot *Szent István* éve. A 640 fotóból álló példátlanul gazdag sorozat 1938. november 1939. november közötti időszakot öleli fel. Ezek közül is kiemelkedik *100 kép százféle-képp*, mely tükrözi azt az örömdetes eseményt, amikor Kárpátalja – az I. Bécsi döntés eredményeképp – rövid időre visszakerült Magyarországhoz.

Egy másik hatalmas tablón *Magyar vértanúk 1551-1854* címmel megtekinthető az *eperjesi* vérfürdő 1667-ben, *Zrínyi és Frangepán* kivégzése 1671-ben, a *Protestáns főemberek kinzása*, vagy gróf *Nádasdy Ferenc* lefejezése Bécsben, valamint *Martino-vics és társainak vértanúsága* 1795-ben.

Történelmi korokba mártózva, a jelenlegi kárpátaljai magyarság nehéz sorsával szembesülve, sok élménnyel gazdagodva térünk haza, Csonka-Magyarországra. Álljon itt emlékeztetőül a Kárpátaljai Miatyánk egy sora: „Add, hogy búzáinkat anyaföldünkbe vethessük, kenyereinket anyanyelvünkön nevezhessük.”

(Folytatás következő lapszámunkban!)

Angol nyelvű magyarság-könyvek bemutatója az Európai Parlamentben

Az Európai Parlament brüsszeli székhelyének Paul Henri Spaak épületében 2008. november 12-én a Magyarok Világszövetségének rendezésében mutatták be azt a két angol nyelvű könyvet, amelyek a Fordulat jegyében, augusztusban megtartott Magyarok VII. Világkongresszusa idején jelentek meg. A díszes, egyedi betűiniciálék rovas-jeleket is tartalmaznak.

Az 1920-30 között tíz évig Magyarország miniszterelnöki tisztét betöltő Bethlen István szavait idézve vezette fel a két, idén megjelent angol nyelvű magyarság-könyv bemutatóját Brüsszelben Patrubány Miklós, a Magyarok Világszövetségének elnöke. A trianoni békeparancsot követő legnehezebb időszakában a megcsönkített ország életre keltésében nagy érdemeket szerzett miniszterelnök, amikor megkérdezték, hogy nem kellett volna-e valamelyik világnyelven egy átfogó magyarság-képet rajzoló könyvet kiadni, reználtan mondta: Bizony kellett volna!

Am a valóságban a magyar állam Árpád nagyfejedelemtől napjainkig nem tudta ezt a feladatot teljesíteni. Ezt a hiányt pótolta alapításának 70. évfordulóján a Magyarok Világszövetsége a Dr. Pungur József főszerkesztésében megjelent *Hungarian World Encyclopedia* (angol nyelvű magyarság-lexikon) és a Botos László főszerkesztésében megjelent *Selected Studies in Hungarian History* (válogatott magyarságtudományi tanulmányok) kiadásával, illetve annak támogatásával.

A Kanadában, Edmontonban élő Dr. Pungur József nem tudott a rendezvényre átruccanni, így az angol nyelvű magyarság-lexikont a kiadó Magyarok Világszövetsége nevében Patrubány Miklós ismertette. Elmondta, hogy a Kenyában is szolgált református lelkész, egyetemi tanár, főszerkesztő, aki 2004-2008 között a Magyarok Világszövetsége Kárpát-medencén Kívüli Régiójának elnöki tisztét is betöltötte, egy öt világrészen élő, nagyvívű szerzői-forrási közösség munkáját irányította, amelynek eredményeként megjelent a három kötetesre tervezett lexikon, a *Hungarian World Encyclopedia* első kötete, A-H betűtartományban.

Kiemelte a kötet nagyszerű képválogatását, amelyet Nagy András végzett, melyhez a képanyag jelentős részét Szelenyi Károly fotográfus szolgáltatta, és amely a magyar élet teljes keresztmetszetét adja, a népművészettől a tudományokig, a sporttól a magas művészetekig, a történelemtől az egyházak életéig. A könyv rafinált tipográfiája Hermányos Mária grafikusművész munkáját dicséri, aki a kötet egyes részeit díszes, erre a célra tervezett betűiniciálékkal nyitotta meg. Az iniciálék egységét a beljük rajzolt rovas-betű adja.

Az MVSZ elnöke elmondta, hogy mind a szerkesztők, mind a kiadó hosszasan vitatták azt, hogy a történelem által megbélyegzett, bizonyítottan negatív szereplők helyet kapjanak-e a kötetben? Végül szerepeltetésük mellett döntöttek, mert ők is alakították a történelmet. Ekképp a lexikon hitelessége megnő – vélték.

A könyvbemutatón részt vett Rácz Sándor, az 1956-os Nagy-budapesti Munkástanács elnöke, a Magyarok Világszövetségének tiszteletbeli elnöke is.

Pungur József kitüntetésére egy későbbi időpontban kerül sor.

A könyvbemutatón megjelent külföldiek méltató szavakkal üdvözölték a magyarság-kép alakítását szolgáló kötetek megjelenését, amelyek kiadására a Magyarok Világszövetsége 2004-ben tett nyilvános ígéretet, amikor az Európai Unió kiadásában a magyarságot gyalázatos módon bemutató kiadvány jelent meg. Annak idején, a magyarság-képet romboló kiadvány leleplezéséért az MVSZ elnöke, Patrubány Miklós a legnagyobb kitüntetésben – A Magyar Nemzetért Ezüstérem adományozása – részesítette Sárközy Csaba és Nádasdi István elnökségi tagokat.

A Brüsszelben Magyarország részéről akkreditált közszolgálati és „független” sajtót egyedül a Duna tévé képviselte, amely még aznap esti híradójában tudósított a kiemelkedő jelentőségű magyar eseményről.

Budapest – Brüsszel, 2008. november 15.

MVSZ Sajtószolgálat

Orbán Balázs Erdélyi Kör-Vecsés

Az 1996-os megalakulásunk óta az Erdélyi Kör a város egyik markáns civilszervezete lett. Fő feladatunknak a nemzeti öntudat megerősítését, a nemzeti hagyományok és a kultúra tiszteletét, ápolását tartjuk. Az idei évre már jól kialakult éves menetrend szerint végeztük a dolgunkat.

Hagyományosan február második hétvégéjén rendeztük meg a farsangi batyus bált. A kezdetektől fogva arra törekszünk, hogy műsorral is kedveskedjünk a bálozóknak. Elsősorban a helyi, a nemzeti kultúra ápolása iránt elkötelezett csoportokat hívjuk meg, de minden alkalommal akad rangos vendég is. Idén a már tagunknak számító Laczó András operaénekes és Sztankovics Béla gitárművész műsora fokozta a báli hangulatot. A bál bevételéből 50 000,- forintot ajánlottunk fel a Honfoglalási Emlékműre.

Április végén rendeztük meg a Hatodik Vecsési Tavasz Fesztivált. Az önkormányzat és támogatóink jóvoltából nagyon szép programmal sikerült föl hívni a magyar kultúrára a figyelmet. A helyi, a térségi művészek mellett fővárosi, sőt, határon túli művészvándégeket is sikerült meghívunk a műfajok legszélesebb köréből: kiállítás – komolyzenei műsorral, kézműves ünnep a családoknak, Bíró Gergő és Utasi Árpai előadói estje, találkozás Koltay Gáborral és a Wass Albert film levetítése. A fesztivál kulturális csúcspontját a Magyarok Udvari Kamaraszínház előadása jelentette. A művészek a Wass Albert művek adaptációjából készített A világ és a vége című kétrészes drámáját mutatták be, óriási sikerrel, a zárónapon pedig a főzőverseny, borkóstoló, nosztalgia buszjárat és sok egyéb csábította a vecsésieket az Egresbe. A nyolcórás kulturális programban a vecsési óvodák és iskolák, művészeti csoportok mellett Erdélyből, Felvidékről és Vajdaságból érkezett együttesek szórakoztatták a közönséget. Sztárvendégünk a 4For Dance együttes és Demjén Ferenc rockénekes volt.

Wass Albert, a hazájából elüldözött és vissza nem fogadott költő- és írófejedelem születésének 100. és tragikus halálának 10. évfordulója tiszteletére szavalóversenyt hirdettünk. A versenyt Hompoth Orsolya nyerte, aki egyhetes erdélyi körutazást kapott jutalmul, teljes ellátással.

Már tíz esztendeje, hogy Pünkösdkor Csíksomlyóra megyünk. Természetesen a Búcsú lenyűgöző látványa, a magyarság összetar-

tozásának ünnepe mellé még egy körutazás okozta szépségcsokrot is mellékelünk. Most felejthetetlen élménnyel gazdagodtunk. Jelen lehettünk, ahogyan a koronás címeres NOHAB mozdony – már az is nagy dolog, hogy Erdélyt átszelhette oda és vissza – behajtott a Tatros-völgye fölötti hídon a gyimesbükki bakterházhoz, mely a Királyi Magyarország legutolsó keleti szeglete volt. Ahogyan Deáky András, a felújított vasúti őrház munkálatainak egyik főszerzője mondta: - Aki tiltott határátlépést akar elkövetni Romániába, az itt megteheti...

Egy másik csoportunk június végén járt nagyjából ezen a vidéken, az ő központjuk Gyergyószárhegy, Vecsés erdélyi partnertelepülése volt. Innen járták be a vidéket. Ők is eljutottak a Gyimesek elbűvölő világába, sőt egy kicsit tovább is mentek: Klézserre a Moldvai Csángó - Magyar Közösség központját keresték fel. Könyvet és pénzt vittek, cserébe szeretetteljes vendéglátást és rögtönzött műsort kaptak.

A zsúfolt első félévi program egyik nagy pillanata, az Erzsébet téri plébániakertben lévő Megmaradás Emlékmű június 4-i ünnepsége. 2005-ben történt föl szentelése óta minden évben ezen a napon 16 órakor külön meghívó nélkül jönnek össze erre a gyászos napra emlékezni azok, akiknek fáj Trianon. Hompoth Orsolya és Hompoth Csaba mondott verset, a Labdarózsa Népdalkör énekelt, a Kör alelnöke mondott beszédet.

A szervezeti élet jegyében az ősz során a tagság megújítását és újabb két evre, az új vezetőség megválasztását hajtottuk végre. A közel harminc fős tagság bizalmat szavazott Hompoth Zoltán elnöknek és Szalontai János alelnöknek. Gazdasági vezetőnek Pintérné Reubl Terézt választotta.

A vázolt főbb célkitűzések mellett a Kör fontosnak tekinti a helyi közéletben való részvételt, a városi ünnepeken való megjelenést és koszorúztatást, valamint iskolák, civilszervezetek és magán-személyek eljuttatását a Kárpátok által határolt, elszakított nemzet-részek területére.

Gyakorta felerősödik a vita: *ki a magyar?* Közel kilencven év alatt számos gondolat született meg ezzel kapcsolatban. Most talán az a legaktuálisabb, mely így szól: *Az a magyar, akinek fáj Trianon!*

✍ Szalontai János

Örömhír Zilahról

Talán még emlékeznek olvasóink arra a híradásunkra, mely az 1902 és 1968 között 66 éven át állt zilahi Tuhutum emlékmű, Fadrusz János turul szobra rekonstrukciójának szép tervéről szól.

A nemes próbálkozás egy, az anyaországba kivándorolni kényszerült, de gyöke-

reit nem feladó zilahi fiatalember, Tunyogi Károly nevéhez fűződik. Akik mellé álltak, sokan voltak. Emlékmű Bizottság jött létre. A műalkotás – a felénk oly sok vitát kiváltó ősi szimbólum, a magyar totemállat – új változata elkészült.

A kárpát-medencei (lám még leírjuk) magyar élettér (csakazértis) több mint ezeréves jelképe, a magyar nemzet ennél is régebbi szent madara visszaszáll Zilahra, a Párciumba, a ma Románia részét képező kisebbik hazába. Visszaszáll, és szárnyát békésen összecukva remélhetőleg újabb évszázadokra foglalja el őrhelyét. Nem bánt és nem provokál. Csak van, csak lesz, csak emlékeztet, csak figyelmeztet és erőt, tartást sugároz. Senki ellen, de értünk.

És ez Romániában nem váltott ki olyan ellenszenvet, mint maradék hazájában. Beszületükre legyen mondván.

2008. november 9-én ünnepélyesen helyezték el ideiglenes „állomáshelyére”, egy fatörzsre, a református templom kertjében.

Az áldozatkész adakozókon a sor, hogy a rovásírásos talapzat is elkészülhessen, mert

az engedélyt kiadták a város főterére, a másik híres Fadrusz remekmű, a Wesselényi szobor közvetlen közelébe, talán éppen oda, ahol Töhötöm – a hét vezér egyike – lováról leszállva lándzsáját a földbe szúrta.

Magyarországon az adományokat a 1012 Budapest, Várfok utca 15/C 3/10. szám alatti székhelyű Kersch Ügyvédi Irodának az OTP Bank Rt-nél vezetett 11701004-20215189 számú letéti számlájára várjuk. Bármilyen formában is történjék az adományozás – annak megkülönböztetése végett – az összeg rendeltetéseként „Adomány a Turul Emlékműre” megjelölést kell alkalmazni. Zilahon az adományokat a Királyhágómelléki Református Egyházkerülethez tartozó Zilahi Református Egyházmegye Esperesi Hivatala által erre a célra az „RZBR ROBU” SWIFT kóddal rendelkező Raiffeisen banknál megnyitott: RO17 RZBR 0000 0600 0713 8511 (Lejben) vagy RO49 RZBR 0000 0600 0713 8517 (Forintban) számlaszámra várjuk.

✍ SZIT

Beszámoló az IKEM 2008. évi programjairól

Szép csendesen, „ahogy lehet”, élünk, és igyekszünk legalább lassú vízként hatni a Csonka Haza közepének homokos buckái között...

Az a tapasztalatunk az idei év rendezvényei kapcsán, hogy az emberek egyre növekvő érdeklődést mutatnak nemzetünk östörténete és ősi kultúrája iránt. Igyekeztünk ezt az érdeklődést kielégítve szervezni előadásainkat.

Januárban szokásos, éves közgyűlésünket tartottuk, amely fontos fóruma közös dolgaink megvitatásának, a számvetés alkalma. Igyekszünk mindig ezt is a lehető legkevésbé bürokratikusán, de mégis a törvényi kitételeknek megfelelően lebonyolítani. Köszönhetjük ezt az egyensúlyt legfőképpen a minket a számok világában eligazító munkatársainknak!

Februárban Halász Péter jött közénk, mint hazajáró lélek. Közben számot vetettünk eddigi munkássága eredményeivel, tanulságaival, gyümölcseivel egy Józsa Lászlóné által vezetett másfél órás beszélgetésben számot vetettünk azzal is, hogy a honismereti mozgalom szellemi mindenését ritkábban fogjuk testben magunk között tudni, ha immár bémege a Gyimesekbe, az ő csángói közé.

Márciusban Friedrich Klára és Szakács Gábor rovásírás-kutatók nyitogatták lelki szemeinket régi írásunk és annak emléki értékelése közben. Klára asszony egy mívesen, asszonyi gondossággal és ku-

atói alapossággal összeszedett előadást tartott Torma Zsófiáról, a világ első régészénőjéről.

Áprilisban a múlt után, a jövőnkbe igyekeztünk betekintést nyerni. Dr. Végh László atomfizikus professzor urat hívtuk a homokos alföldre egy kis eligazítás erejéig. A számos eszméletető és elgondolkodtató helyzetelemzés után levont következtetések nem sok emberi lelkesedésre adtak okot. Mégis jó alkalom volt ez arra, hogy legalább ennek a városnak a közönségét ne érhesse váratlanul mindaz, ami immár valós veszélyként mindnyájunk ajtaján kopogtat! Az előadás címe sokat elárul: „Fenntartható fejlődés és világvége...”

Májusban Dr. Fehér Zoltán tanár úr tanított minket zenei anyanyelvünk rejtelmére, kincseire, példázva is szép hangon, hogy milyen gazdagon feltarisnyáltak minket az őseink e téren is. Az énekóra címe: „A magyar népzene és a szomszéd népek népzenejének kölcsönhatásai”.

Imádságos együttgondolkodásban voltunk Dr. Szász István Tas atyánkfiával és testvérünkkel a Krisztusban, júniusban, Trianon emlékvasárnapján az izsáki református templomban. Az ott elhangzott gondolatokat (téves keltezéssel ugyan!), olvashatták az Átalvetőt forgatók is. Egy héttel később a kiskunhalasi református eklézsiaiban is tartottunk megemlékezést, ahol gondot fordítanak arra, hogy ez alkalommal 40-60 km-es körzetben összegyűjtsék az elszakított területről ott szórványban élőket is!

Augusztusban, a szokásos „családi találkozó” keretében mulattuk tartalmasan az időnket. A Matyó-i tanyavilág jó levegőjén, egy szépen karbantartott Klebelsberg-féle tanyasi iskola épületének tövében építettük nem csak testünket, hanem lelkünket, a közösséget is. Fehér Zoltán tanár úr tartott előadást Ipolyi Arnold művére alapozottan, a magyarok ősvallásáról, előhozva mindazt, amit az idő homokja nem fedett el teljesen. Fért még a napba közös népdaléneklés, íjászkodás, beszélgetés és fakultatív Peugeot elásás is...

Hogy a lélek és a szellem mellett a testünk se legyen elhanyagolva, sőt azok szerves egységéről is meggyőződhesen minden érdeklődő, hívtuk Izsákra Dr. Szacszy Mihály szomatológus professzor urat. Az ún. szomato-infra-eljárás zseniális lehetőségei iránt rendkívül nagy érdeklődést mutatott a népes közönség. Ha másokat is érdekelnének az eredmények, keressék fel a: oldalt. Bár éppen most néztem a honlapra, s ahol eddig a professzor úrnak többévi cikkét lehetett olvasni, most, hipp-hopp egy sincs... Ez itt a mai, „új” Magyarország... Szóval, keressetek, és ne hagyjátok magatokat!

Szeptemberben az a megtiszteltetés is érte egyesületünket, hogy **Izsák Város képviselő testülete az IKEM-et „Izsákért Emlékérem” adományozásával tüntette ki a honismereti, kulturális és közművelődési tevékenységéért.** (Kiemelés a szerk.-től.) Az érmet és az oklevelet a város polgármestere nyújtotta át a Sárfehér Napok ünnepi megnyitóján.

Őszbe csavarodva ismét visszatérünk az östörténeti témához. Októberben az Ipartestület székházában Dr. Grandpierre Attila beszélt nekünk a mágusok meghatározó tudományos és szellemi jelentőségéről. Nemcsak a Kárpát-medence, de a görög, sőt az egész európai kultúra szempontjából. Előadónk igen sokoldalú ember: csillagász, költő, zeneszerző, író, a „Száguldó Csodaszarvas” zenekar énekese... Szándékai között szerepel – amit e helyen is tolmácsolok -, hogy minél több határon túli magyar rádióhoz eljusson a zenéjük. Ha valaki tud ebben közvetíteni, segíteni, megköszönjük!

Szívesen részt vennének a Csattogó völgy 2009-es programjában is...

Az előttünk álló novemberben Dr. Medvigy Endre és Dr. Szabó András eleveníti majd fel Tamási Áron életét és munkásságát.

Az adventi készülődésben pedig a református egyházközséggel összefogva, Jókai Anna írónőt kérjük arra, hogy elmélkedhessünk arról: „Mít kezdjük az életünkkel”... Az előadásra és az utána következő szeretetvendégségre hívjuk római katolikus testvéreinket is. Vagyunk már olyan kevesen, hogy több az, Aki összeköt, mint az, ami elválaszt minket! Hitünk szerint pedig, ha ennek a világnak még ad jövedőt az Úristen ebben a formában, akkor a rombadőlés után ezek a hitbeli, öntudatos közösségek lesznek az alapjai. Fontoljátok meg Ti is!

☞ Nagy Árpád

András Zoltán

JÓZSEF ATTILA halála évfordulóján

Repedt kályhádön macska ül...

Kihül a vas s az éjszaka.

*Szívedben vak örvény morajul,
szádon alvadt vér a lét szava.*

Alászálltál rejtelmekbe,

hol ős salak gyűl és félelem.

*Fondor hálót szőnek ösztönök,
riad, vergődik az értelem.*

Vacogva a semmi ág-bogán,

körötte csak jeges űr forog.

*Bolyhos ködbe pólyált orcával
tovabítangolnak szép korok.*

Asszonyok... Csak édes mostohák?

Kékül a lélek, kékül a száj.

Sem anyaöl, sem hű szerető.

A létezés sikolt: nagyon fáj!

A Héttoronyba zártad magad,

s eldugtak négyszer föld alá.

Tört rácson s fojtó rögön át

zord egünkre feszülsz csillaggá.

Wass Albert szoboravató Újpesten

A Wass Albert-év alkalmával idei lapszámainkban ismételten közöltünk vele kapcsolatos írásokat. Zárja e sort most **Dr. Derce Tamásnak**, Újpest polgármesterének a polgári összefogással elkészült Wass Albert mellszobor avatásán 2008. szeptember 28-án, Újpesten elmondott beszéde.

Tisztelt Újpestiek, Hölgyeim és Uraim!

A tolvaj mindig attól fél a legjobban, hogy az általa elloptott, elrabolt, elzabrált dolgot annak jogos tulajdonosa visszaveszi tőle. Nem a lebukástól, nem a börtöntől fél. Wass Albert a meglopott, a megrabolt magyarság jankajáltása. Wass Albert szavai Déva, Pozsony, Nagyszombat, Nyitra, Beszterce, Kassa, Beregszász, Ungvár, Munkács, Huszt, Székelyföld, Kolozsvár, Arad, Nagyvárad, Brassó, Hunyad, Temesvár, Szabadka, Újvidék, Eszék, Ruszt, Kismarton jankajáltását hozza felénk. Élő lelkiismerete ma is mindazoknak, akik látják és siratják a lassan pusztuló Kárpát-medencei magyarságot, akiknek lelki és fizikai fájdalmat okoz a határainkon belüli és a határainkon kívüli kultúránk pusztulása. Wass Albert maga a magyar sors. Egyenként, külön-külön, és együtt, mindannyiunké. Háborús bűnöst csináltak belőle, hogy a meggyalázott magyar nemzet könnyeit és jajszavát ne tudja verseiben, írásaiban a világnak hitelesen elmondani. El akarták feledtetni, hogy írásait a felnövő nemzedékek ne ismerjék meg, és ne gondolkodjanak el azon, mi is történt 1920-ban Trianonban. Mi is történt 1947-ben Párizsban. És mi nem történt meg 1990-ben Magyarországon? És mi történt a kisebbségben élő magyar emberekkel, a magyarság értékeivel, a magyarság kultúrájával, 1920 után, a Felvidéken, Kárpátalján, a Regátban és Erdélyben, a Délvidéken, a Muraközben és a mai Burgenlandban.

Az én nemzedékem úgy élte le élete javát, hogy azt kellett látnunk, a hivatalos Magyarország évezredes értékeket próbál elpusztítani. A keresztény egyházból, amelynek az ország és Európa létét, kultúráját, alapvető értékrendjét köszönheti, elpusztítandó, reakciós klérust faragott. A hazaszeretettől, proletár internacionalizmust eskábáltak. A több tízmillió embert meggyilkoló generalisszimusból a népek atyja lett, s a Haynau által meggyilkolt többszörösét kivégeztető, emberek tízezreinek életét örökre megnyomorító első-titkárból János bácsi, az Öreg lett. Az ember targidája sokáig tiltott darab volt, mert a falanszter jelenet a párt ideológusainak értelmezésében a kommunizmust példázta. És Liszt Ferenc halhatatlan szimfonikus költeménye, a Les Prelude sem csendülhetett fel, mert örült emberek háborús győzelmi bejelentéseik alafestő zenéjeként használták. Micsoda paradoxon! És micsoda folytatás a mában! Ha a Magyar Köztársaság elnöke Tatabányán turul szobrot avat, akkor az ősi magyar jelkép előtt tiszteleg. Ugyan ez, Budapest egyik kerületében a fasiszmus jelképrendszereinek feltámasztása.

És micsoda folytatás a mában. A mai hivatalos Magyarország, a magyar kormány tudatosan folytatója a szocialista népi demokráciának, s méltó örököse is annak. Úgy tesz, úgy viselkedik, mintha nekünk, magyarok-

nak kellene szégyenkezniünk amiatt, hogy Szlovákia területe az utolsó négyzetmilliméterig megegyezik a történelmi magyar felvidékkel. És némán tűri, sőt tudomásul veszi, nem okulva a tragikus múltból, hogy szlovák kormánypárti politikusok a felvidéki magyarság ellen a fasiszta időköt idéző módon izgassanak. És némán tudomásul veszi azt is, hogy Kárpátalján megszűnik a magyar anyanyelvű oktatás. Kinek is a kormánya?

Wass Albert szobrának avatása nem csak hangos jankajáltás a magyarság sorsáért érzett aggodalmunkban! Nem csak egy a sok kis apró ünnep közül. Tiltakozás az ellen a kormánypolitikai ellen, amely a határainkon túli magyarságot magára hagyta, s kiszolgáltatja mindazoknak, akik történelmi múltat is ellopva, kisebbségi érzésekkel terhelten, a tolvaj agresszivitásával védik a lopott holmit.

De vajon csak ennyi lenne az egész? Csak arról van szó, hogy létezik egy író, akit a mai hivatalos Magyarország és szellemi, intellektuális és nem intellektuális holdudvara el akar feledtetni? Csak ennyi az egész?

Ajáték, a módszer ismerős. Ahogy a kormány mondja és gondolja: Huszonhárom millió román munkavállaló! Tőled veszik el munkahelyed, hát ne adj magyar állampolgárságot a határon túli rokonaidnak, barátaidnak, apádnak, anyádnak, testvérednek! Ide jönnek és elveszik a kenyeredet. Wass Albert? Jelentéktelen ember, akinek könyveit nem is érdemes olvasni, hisz nekünk, a magyar kultúra hivatalos képviselőinek sem kell ez a háborús bűnös! És ha véletlenül a kezébe kerül egy könyve, írása, el ne olvassd, mert sorai gyönyörűségétől csak a szíved fájdul meg. Csak a könnyeid csordulnak ki, s a végén még eszedbe jutnak azon őseid, akik vérüket hullatták, életüket adták német és tatár, török és orosz, román és szláv elleni harcban. Vérüket és életüket is adták, ha kellett, hogy az ország megmaradjon, hogy az ország egyben maradjon! És ne olvasd azért sem, mert még ráébredsz, nem lehetsz közőmbös az elszakadt és kisebbségi sorban élő magyarok iránt, mert egy vérből vagyunk, s még eszedbe jut, hogy csak magunkra, egymásra számíthatunk és senki másra. Határainkon innen, és határainkon túl. És még a végén, neadj Úristen, netán magadénak fogod érezni Dsida Jenő sorait:

*Elindulok, mint egykor Csoma Sándor,
hogy felkutassak minden magyart.
Székelyek, ott a bércek szikla-mellén,
üljete mellém!*

*Magyarok ott a Tisza partján,
magyarok ott a Duna partján,
magyarok ott a tót hegyek közt
s a bácskai szőlőhegyek közt,
üljete mellém.*

*Magyarok Afrikában, Ázsiában,
Párisban, vagy Amerikában,
üljete mellém!*

*Ti eztán születők s ti porlócsontú ősök,
ti réghalott regősök, ti vértanúk, ti hősök,
üljete mellém!*

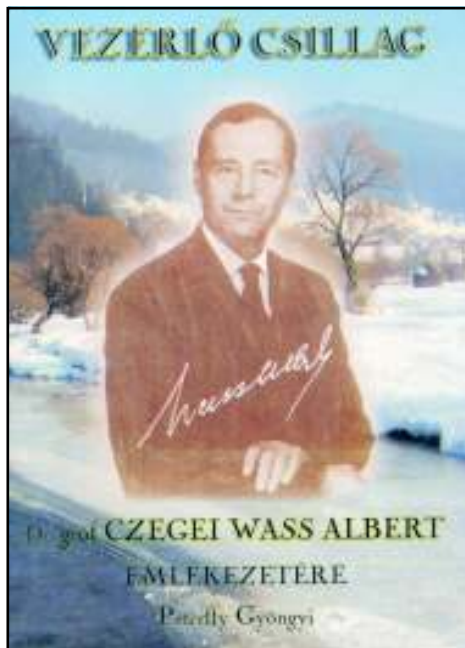
*Ülj ide, gyűlj ide, népem
s hallgassd, amint énekelek,
amint a hárfa húrjait,
fesziült idegem húrjait
jajgatva tépem,
ó, népem, árva népem! -*

Mert ha ma, drága barátaim, elfelejtjük Wass Albertet és kitorúljuk még emlékeztünkünkől is magyarságát, gondolatvilágát, a magyar közösség megtartó erejében vetett hitét, az összetartozásunkat hirdető apostoli szavait, már maguktól jönnek a többiek. Holnap már nem fog számítani, és megtagadjuk a határon túli magyarokat, és nem fogunk sorsközösséget érezni velük és oláhoknak, tótoknak, rácoknak fogjuk nevezni önmagunk véreit! És a következő nap már idegenek lesznek a Tiszántúliak, s újabb nap s már idegenek lesznek a szomszéd városban élők, s azután a közvetlen szomszédaink is! És eljőhet az az idő, amikor e hazában, s e hazán túl, 15 millió magyar, egymással körbevéve 15 millió idegenként él, s úgy fogja gondolni, hogy semmi közünk sincs egymáshoz. S a hatalom ezután azt fog tudni tenni velünk, amit akar, mert azt akarja, az a célja, hogy azt tehessen velünk, amit akar! Az a hatalom, mely becsapott minket. Az a hatalom, amely reinkarnációját éli! Az a hatalom, amely tolvajoknak, hazugoknak nyújtott és nyújt menedéket, s lélekben is ugyanúgy kirabol minket, ahogy 1920-ban Trianonban, és 1947-ben Párizsban is megtették idegen hatalmak országunkkal. Az a hatalom, amely hatalmát bizonyítottan nem tudja a közjó érdekében gyakorolni. Az a hatalom, amely elhagyta, becsapta, lelkileg kifosztotta, megalázta és megtagadta 2004 decemberében azt a népet, amelyből származott! De eszünkben kell legyenek a Magyar zsoldár sorai mindig és mindenhol:

*Epévé változzék a víz, mit lenyelelek,
ha téged elfelejtelek!
Nyelvemen izzó vasszeget üssenek át,
mikor nem téged emleget!
Hunyjon ki két szemem világa,
mikor nem rád tekint,
népem, te szent, te kárhozott, te drága!*

Wass Albert a miénk. A XXI. század zajló magyar tragédiájának, melyben mindannyian főszereplők vagyunk, szellemileg ma is élő alakja. A szellemi kapocs mindazon magyarok között, akiknek feljajdul a szíve, ha hallja a sorjázódo szavakat agyában, szívében, lelkében: Déva, Pozsony, Nagyszombat, Nyitra, Beszterce, Kassa, Beregszász, Ungvár, Munkács, Huszt, Székelyföld, Kolozsvár, Arad, Nagyvárad, Brassó, Hunyad, Temesvár, Szabadka, Újvidék, Eszék, Ruszt, Kismarton.

Vörösmarty 1851-ben egyik versében írta: „Most tél van, és hideg, és hó és halál.” Valóban, sokan vannak, ki azt akarják, hogy örökre elhiggyük, most tél van, és hideg, és hó és halál. De mi tudjuk, a tél után mindig tavasz jön, azaz az élet jön. És legyünk türelmesek barátaim. Mert addig, már csak guggolva is ...."

Péterffy Gyöngyi: Dr. gróf Czegei Wass Albert emlékezetére

Meglehet, az új nemzedék nem mindenki számára, nem mindig és nem úgy érthető, mint az egyszerűségében nagyszerű Wass Albert. És mégis. Annyi szép gondolat, annyi reményt és erőt adó sor, Erdélyt idéző hangulat tárul elénk a versek olvastán, hogy el kell fogadjuk a költőnő ajánlását:

„Egyeseknek van ez megadatva
felfoghassák mit ész sem
foghat fel
mit akkor tudsz
ha kint vagy a szabadban
s találkozol a fákkal
a vizekkel” (Változatok egy hegedűre)

„Ha kürtöm lenne, riadót fújnák rajta
nappal és éjszaka” *Riadó* című versében Péterffy Gyöngyi ott folytatja, ahol Wass Albert abbahagyta *Ébredj magyar* című versét, csak talán sötétebb és maibb színekkel árnyalva a gondot, ugyanakkor mégis biztatást adva: „Ne félj hazádban!... Légy szabad!”

A költőnő a székelyt és a magyart mindegyikkel erősítő, táltosfényű vezérlő csillagnak látja Wass Albertet, aki ugyan testi világában elköltözött, szelleme mégis itt él közöttünk, s vezeti nemzetét a jó ösvényein. Ettől a jóra vezérlő tudásától félnek ma is az Antikrisztus birodalmát építgetők.

Figyelemre méltó, hogy már megjelent kötetében hét verssel adózik Wass Albernek, tanulságot téve a látó-emberrel való lelki rokonságáról, a kényszerűen vállalt közös sorsról és a költőtárs általi ihletettségről. A versek egy részét még a nagy író életében írta, hozzá, akivel „egy a gondolat!” Az író halála után még tizeneggyel bővül a versek száma, melyek mintegy az ő életre hívására szolgálnak.

„Táltosaink üzenete
kincseket hagyott e tájon
kirkodva minden ágon
begyűjtöttem ez a vagyon,

aki látó annak hagyom!
Nem az a kincs, ami fénylik,
ami a lelkünkben érik!” (Megőrizzük)

Még nem tért végleg csillagútra a *Láthatatlan lobogó* harcosa, amikor látással megírta titokkal lappangó versét: *És élsz tovább*

„Varjú hallgat
fagyszorított ágon
-nem hiszem a távozásod
őriz a lélek az alkotásban-
és élsz és élsz tovább”

Márai Sándor írja valahol:
„Válogasd meg jól, hogy mit olvasol.
Míg olvasol, lelked figyelmét adod egy időre a könyvnek, s nagy dolog ez, mert az élet rövid és lelked csak a tied. Életed és értelmed egy töredékét a könyvnek ajándékozod. Válogasd meg tehát jól, hogy mit olvasol.”

Péterffy Gyöngyi kötetét ajánlva nem tudok sima utat, felhőtlen eget és könnyed szórakozást ígérni az olvasónak. Mégis, bizom benne, hogy aki elmélyül e kötet versei olvasásában, úgy fogja érezni, hogy érdemes volt.

Simó József
A Czegei Wass Alapítvány elnöke,
Budapest

Részlet a könyvből

1994-ben Szathmáry Lajos egy versképlet feladványt adott nekem, mely így szólt: két távolban élő jó barát csak a gondolatok madara által találkozhatnak – képzeld el ezt a madarat a tenyeredben! Hogyan lesz ez tovább, oldd meg egy versben!

Wass Alberttel való első telefonbeszélgetésem után hirtelen vízióm támadt, és a Szathmáry Lajos inspirálása nyomán életre hívott verset kezdtem magamban mondani, a *Madaram*-at. Annyira idevágott ez a vers, hogy szinte érzékletessé vált a Wass Albert lelke, mint madaram a messzi tájról...

Madaram

A tenyeredben ölelem
a lelked
madaram a messzi
tájról
simogató sugarakkal
fogva
nehogy túl messzire
szálljon
s már nem tudható
miért
mindig így lett volna

ha messze száll a
Madár
a lelkünk összefonva

Bethlehem, Pa, 1994. október 12.

Előljáró beszéd

Péterffy Gyöngyi Wass Albert-ciklusához

Különös megilletődöttséggel vesz kézbe az ember egy vers-füzért, kivált, ha tudja, hogy a versek írója és címzettje valamikor bensőséges, szeretetteljes kapcsolatban állt egymással. Hogy Wass Albertre a fiatalabb költőnemzedék felnézett, őt példaképnek tekintette és sokuk izgatott kíváncsisággal várta véleményét a neki megküldött verseiről, az szinte természetes volt. Kevésbé volt magától értetődő, hogy a nagy író-költő a küldött anyagot „pom-pás versek”-ként emlegetse, hogy a versgyűjteményhez előszót írjon, s hogy vissza-visszatérő leveleiben „Gyöngyvirág”-nak szólított költőtársára olyan szép verset hagyjon, mely így nyugtat, biztat és vigasztal:

Üzenet Erdélybe

Gyermekeim:
Ne képzeld azt,
hogy te vagy személyesen
teljes mértékben
visszafordíthatatlanul
felelős mindenért!
Ez az én dolgom!
Szeretettel: ISTEN

Dr. Nagy Lajos

Életünk kórtörténete

A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet 1956-1959

Sorstársak visszaemlékezése

Miért voltak hibásak azok a marosvásárhelyi egyetemisták, akiknek diákéletét tönkretették a megfélemlítéssel, a beszerzéssel, vagy azok, akiket több évre kizártak az ország összes egyeteméről, vagy éppen „bezártak” egy más „egyetemre”, s

közben mindkettő rémét a fejük fölött lebegteték. Miért?

Ezekre a kérdésekre próbál felelni a szerző és tizenegy kollegája, sorstársa.

(Pallas Akadémia Könyvkiadó, Csík-szereda, 2008.)

Aki világkörüli útjain is hazagondol

Karácsonyi Károly könyvének második kiadása elé

A napokban jelent meg Karácsonyi Károly: Üzennek a pálmák Nagykárolyba című könyvének második, bővített kiadása. A második kiadásban egy fejezettel és néhány fényképpel találunk többet az előzőnél, és egy hatalmas dél-afrikai virágcsokrot a Kati sírján. Igen, ebben a könyvekben, fel-fel tűnik világjáró útjain Kati, szerzőnk felesége, hűséges kísérője, aki e könyv első kiadást sem érthette meg. Az ő személye, mint zeneművekben a visszatérő kedves gondolat- és érzelemvezető dallam, öleli át a 28 fejezetből álló kötetet.

Ha a valódi érték mértéke a siker lenne csak, akkor Karácsonyi Károly Üzennek a pálmák Nagykárolyba című könyvének rövid időn belüli második kiadása – hazai mérce szerint – kétségtelenül a siker bizonyítéka. Karácsonyi Károly könyvének valódi értéke azonban nem mérhető a siker, azaz a szokatlanul nagy mennyiségek mércéjével, vagyis a tömegigény olcsó kielégítésével. Ezzel szemben jellemzője a tudományos igényesség, bár egy élménybeszámoló természetességével adja elő kalandozásainak történeteit, illetve eredményeit. Jellemzője – egyben nagy erőnye – a közvetlen előadásmód. Nem kimódolt az, ahogy ő ír, inkább önmagát sikerül adnia minden sorában, minden helyzetben. Személyisége, egyénisége, sorsának alakulása végig követhető a történetfolyam során. Így lett a szerzőből író. Jellemzője a természetszeretet, de ezt olyan megszólaltsággal éli meg, hogy a könyv elolvasása után az olvasó is biológus akar lenni. Jellemzője a csökönyös és kitartó céltudatosság, de – és ez a legfontosabb – ő tüzön vízen ember marad. Egy vérbeli, megszállott, gyermekesen naiv világjáró tudós ember utazásainak örömteli pillanataiban és csalódásaiban osztozhat az olvasó. Többek között ezekkel magyarázható, hogy az olvasó magára-magára ismer az író emberi érényeiben és gyengéiben, akinek „a kíváncsisága erősebb a félelménél”. Pont ezek adják a könyv kesernyés humorát, ami még közelebb hozza hozzánk Karácsonyi Károlyt, a szerzőt. Elsősorban természetbúvár, de otthonos az irodalomban, a történelemben, a sportokban, vagy az építészet és egyáltalán a művelődéstörténet többi területén, azaz értelmiségi. Olyan ma már kivételesek számító, aki olvas is.

Karácsonyi Károly Üzennek a pálmák Nagykárolyba című könyve, a szerző saját bevallása szerint egy gyermekkori világkörüli utazás álmának megvalósulása. Célul tűzte ki, a megélt események leírása mellett néhány jellegzetes kép felvillantását a bejárt országokról. Az utazás előtti napokat nem csupán a becsomagolás előzte meg, hanem alapos tájékozódás az illető ország vagy sziget élővilágáról, különös tekintettel a trópusi növényvilág a mai napig nem teljesen tisztázott sokféleségére.

Szóba jönnek az elődök, köztük a nagy magyar utazók Teleki Sámuel, aki több mint

száz évvel ez előtt Voi városkában is járt Kenyában az euforbiák, a bokrokkal tarkított füves szavannák világában, ahol a „forró levegő rezgett szemünk előtt a messzeségben”, ahol struccokkal, antilopokkal, oroszlánokkal (fénykép is van róla), zebrákkal, páviánokkal, természetbolyokkal, zsiráfokkal, elefántokkal, gazellákkal, flamingókkal, impalákkal, találkozott könyvünk szerzője. Leírja a Galana folyóban tanyázó vízilovak, krokodilok „méltóságteljes” csenddel övezett titokzatos világát.

Aki Karácsonyi Károly útítársául szegődik, látogatást tesz a Kordillerák övezetében, kap egy jó trópusi esőt is, és megismerkedhet, többek között, a kenyérfával. Egy másik út alkalmával eljutunk az annyi tragédiát látott Khwai-folyóhoz. „Pierre Boule: Híd a Khwai-folyón című regénye alapján készült film igencsak megszépíti a valóságot.” jegyzi meg szerzőnk a helyi múzeum látogatása után.

A könyv egyik tanulságok levonására sarkalló fejezete a Szingapúri valóság című. „Nem volt nyersanyaga, ipara alig, területe mezőgazdaságra minimális, sőt még a vizet is importálnia kell. Ma pedig Szingapúrt úgy emlegetik, mint az «ázsiai csodát».” Hogy milyen ez a csoda? Tessék elolvasni Karácsonyi Károly könyvét!

Ellátogatunk Baliba, az istenek és démonok földjére, ahol több a templom, mint a lakóház, ahol „füstölgő fapalcikák mellett a szigetlakók rizsszemeket és gyümölcsféléket áldoznak az isteneknek.” Nem lehet könnyű az embereknek ott, ahol túl sok az isten. Segít elképzelni és hallani az indonéziai őserdőkben összefonódó liánok, a hatalmas waringi fák égbe tornyosuló lombátra alatti őserdő ünnepélyes csendjét.

Ausztrália a világkörüli út mási állomása, ahol mintegy 15.000 növényfaj él, és kenguruk és kenguruvirágok, eukaliptuszok és palackfák élnek. És itt bontogatja koronáját az erdélyi polihisztorról elnevezett Brassai fa. Az épített környezet sem kerüli el utazónk figyelmét. Fényképet is készít a Sydney városában épült operaházról, amelynek tetőzete dagadó vitorlákkal a parthoz közeledő hajóhoz hasonlít.

Új-Zélandban feltűnik a háromszemű hidasgyík, az ott karácsonyfaként használt pohutukawa. Elvezet bennünket a Fidzsi-szigetekre, az emberevők unokáihoz. Aztán azon sopánkodunk, hogy a kielégíthetetlen modern kannibál, a profit és tüke, Bounthy-szigetet is felfalja. A könyvben szereplő csoport volt az utolsó, aki természetes állapotában láthatta ezt a szigetet.

Beverly Hillstől nem esik messze Hollywood, amely tulajdonképpen Los Angeles egyik csatlós városa. „Itt az utcát borító betonburkolatban számos megasztár kéz-és lábnyoma valamint autogramja van megörökítve.” Márványból készült rézkeretes csillagokban több mint 2000 film és énekes sztár nevét olvashatja az aszfaltban a járőke-

lő. „Mellettünk a padokon hajléktalanok egész serege alszik. Szomorú látvány ez a nyomor ilyen gazdagság árnyékában.”

A bélyeggyűjtő szeme is felcsillan, amikor a Kék Mauritius különleges történetét olvassa. E mellett a sziget történetének néhány fontos mozzanata tárul az olvasó elé. A tunéziai, zanzibári, comore-szigeteken tett látogatás élményei után Madagaszkáron folytatódik a világkörüli utak leírása, ahol valamikor Benyovszky Móric volt a sziget kormányzója. Itt található a parfümpar egyik legfontosabb nyersanyaga, a maláji névvel jelölt ylang-ylang alacsony termetű fűcskái, vagy itt nyitják a nagy virágú mangrove. Utazást teszünk az óriási kókuszdiók földjére, melyekből egy-egy példány súlya a 15 kilogrammot is eléri. A Mahé szigetek különlegességei közül a számunkra viccesnek tűnő uborkafa mellett emlékezetes marad egy ritka hűsevő növény leírása.

Karácsonyi Károly mindig olyan célpontokat választ ki utazásai során, ahol esélye van látni a természet ősi viszonyaiból, és gondosan elkerülte az un. turistaparadicsomként kitüntetett helyeket. Venezuelában útjába esett La Assucion, ahol a polgármesteri tisztséget egy világversenyt nyert szépségkirálynő tölti be. Aki a kanári szigetekre vagy núbiai élményekre kíváncsi élvezettel ismerkedhet ezekkel az egzotikus helyekkel is.

Talpraesettség, lélekjelenlét kell, amikor a két nehéz fiú marihuánával keresi meg Karácsonyt. A néhány sorban leírt kalandhoz hasonló izgalmak más fejezetekben is várnak az olvasóra. Talán itt a helye annak a megjegyzésnek is, hogy hatalmas lelki és fizikai erőnléttel lehetett megtenni, mindazt, amiről mi egy kényelmes fotelben olvasás közben veszünk tudomást.

Diákori földrajzi ismereteinket frissítik fel a Zöld pokol című fejezetben található adatok: szélessége helyenként 15 km, mocsarai néhol 100 km távolságra kiterjednek, mélysége itt-ott 250 m, több mint 7000 szigete van. Mi ez? Az Amazonas folyam adatai, melynek élő világa páratlan gazdagságával ámulatba ejti a mai kutatót is. Az argentinai utazást braziliai barangolások követik, majd egy látogatás a labdarúgás történetének fellegvárába, a Maracan stadionban és annak múzeumában. Igen, a valamikori nagy kézilabdakapus Karácsonyi Karcsi nem csak a biológiában, a történelemtudományban, az irodalomban, a földrajzban, de sportban is otthon van.

Találkozunk mindennapjaink során olyan eseményekkel, élményekkel, amelyek a mindennapot ünneppé varázsolják. Az élmény azonban nyughatatlan, nem fér meg bennünk, tovább kell mondanunk. Ilyen belső kényszer miatt születtek meg Karácsonyi Károlyban ez a könyv, és bennünk a könyvről ezek a sorok. Mentségül csak annyit hozhatunk fel, hogy az vesse ránk az első követ, aki-

XVIII. Hajnal akar lenni népdaléneklési verseny

A szervezőbizottság felhívása

A Szent-Györgyi Albert Társaság, a szatmárnémeti Szentlélek plébánia, a Szatmárnémeti – Németi Református Egyházközség, a Szatmárnémeti MADISZ, a Magyar Ifjúsági Kezdeményezés, az Ady Endre Társaság, a Dinu Lipatti Filharmónia, – a Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége (KÓTA) szakmai támogatásával

2009. január 23 – 25. között rendezi meg **Szatmárnémetiben** a **XVIII. Hajnal akar lenni népdaléneklési versenyt**, (HAL) a világon bárhol élő magyar, nem hivatásos népdalénekesek számára.

A versenyen **fellépők a KÓTA XV. Országos Népzenei Minősítését is megkapják** a szakmai bírálóktól. A minősítések **az elődöntősöknek térségi szintű** (azaz Megfelelt, Dicséretes, Kiváló) **a döntőbe jutott énekeseknek országos szintű** (Bronz, Ezüst, Arany, Arany Páva). A zsűri hasznos szakmai tanácsokkal látja el a fellépőket. Az Arany Páva minősítést elérőket a KÓTA meghívja az Országos Arany Pávás Népzenei Gálára, ahol a legjobbak Arany Páva nagydíjban részesülnek!

Részvételi tudnivalók.

Részt vehet bárki, aki betöltötte 12. életévét. Felső korhatár nincs. A versenyzők küldjék el a Szent-Györgyi Albert Társaság címére (440030 Satu Mare, Mihai Viteazul 10. e-mail cím:):

1. Jelentkezési lapjukat, melyen a következő adatokat kell feltüntetni; név, születési adatok, lakcím, telefonszám, e-mail cím, foglalkozás, felkészítő, segítő neve, a versenyen induló két dalszöveg és a csokrokat alkotó dalok címei, az eddig elért eredmények, és a korábbi KÓTA minősítések felsorolása (év, fokozat, hol kapta), technikai igény a fellépéshez (pl. asztal...).

2. A jelentkezési lap postázásával egyszerre a versenyző küldjön **mindkét dalszövegről hangfelvételt**. (Hangkazettán, CD-n, DVD-n, VHS kazettán vagy mp3 felvételen). Hanghordozón küldött felvételeket postázzák a jelentkezési lap másolatával Birinyi Józsefnek a Tradíció Stúdió H-1024 Budapest Keleti Károly u. 8. II/1. címre. Elektronikus levélben, e-mail mellékletként is küldhető mp3 formátumban a felvétel, a jelentkezési lap másolatával együtt, a e-mail címekre. A 2008. december 10-ig beérkező felvételek meghallgatása után a szakmai testület eldönti, hogy kiket válogat be a XVIII. HAL középdöntőjére és döntőjére, kiket hív meg Szatmárnémetibe 2009. január 23-25. közötti rendezvényre. (Fontos: Nem a felvétel minőségét, hanem a kiírás szerinti zenei anyagot, a népdalszöveget, az éneklést, előadást, zenei tisztaságot, népzenei előadásmódot, stílust értékeli a zsűri. Elegendő házilag felvétel is a nevezéshez, de lehetőleg törekedjen mindenki értékelhető felvételi minőségre is.)

Az énekverseny zenei anyaga.

Minden versenyzőnek két dalszöveggel kell jelentkeznie, vagy lehet egy ballada és egy dalszöveg is. Törekedjenek régi stílusú dalokból meríteni. Egy dalszöveg előadási időtartama nem lehet több 4 percnél. Népies műdalokat és feldolgozásokat nem fogadunk el. A versenyzők szólóban, vagy hangszeres kísérettel is énekelhetnek. Ajánljuk, hogy versenyen népviseletben vagy stilizált népviseletben szerepeljenek.

A XVIII. Hajnal akar lenni népdaléneklési versenyhez tánccház kapcsolódik, zárásképpen pedig gála, amelyen fellépnek a verseny legjobbjai valamint meghívott művészek.

ben nem hogy mély benyomást ez a munka.

Ne riasszon el senkit, hogy Nagykároly a címzett. A lokálpatrióta Karácsonyi Károly lelkének jól esett, hogy odairta a város nevét, ahol ő felnőtt, ahol iskolába járt, ahol szép sporteredményeket ért el, ahol családot alapított, ahol évtizedeken át dolgozott, ahol létrehozta az ország leggazdagabb madárgyűjteményét, és ahova ma is folyton visszatér lelkét gyógyítani. Az ő pálmái nem csak a nagykárolyiaknak üzennek, hanem minden európai számára hordoz fontos em-

beri, szakmai mondanivalót országtól, várostól függetlenül, így a szatmáriak számára is.

Végezetül az úttalan utakon, világvárosok fényeiben, levegőben és vízen utazó Karácsonyi Károlyról is szólnunk kell, aki a legszebb és legnehezebb pillanatokban is folyton haza gondolt. És ez a hazagondolás nem oktalan és nincs hiába (maga a kötet megszületése is bizonyíték). Az élet nem pazarol „s ha pazarol is: szükségszerűen.” (Szilágyi Domokos). A világot le kell írni, meg kell alkotni a műbe kell foglalni, mert a

Jelentkezési határidő: 2008. december 18-ig. A hangfelvételek értékelésére december 24-ig kerül sor. A döntésről, a meghívásról a jelentkezőket január 5-ig értesítjük.

Díjazás:

Szakmai díjak: (a szakmai zsűri által odaítélt díjak, helyezések)

1. A XVIII. HAL fődíja: A zsűri által odaítélt három „**Arany HAL**” **szakmai különdíj** birtokosa részt vehet térítésmentesen a Tradíció Alapítvány jóvoltából, a XXIV. Csutorás Nemzetközi Népzenei és Néptánc Táborban, Lajosmizsén, 2009. augusztus 9-16-ig.

2. A verseny első három helyezettje **pénzjutalomban részesül.**

3. A KÓTA országos népzenei minősítésének fokozatai **Mecénás díjak** (szervezetek, egyházak, vállalkozások, egyének által felajánlott, odaítélt díjak):

1. A **Versenyzők Díját** kapja az énekesek által megszavazott legjobb énekes.

2. A **Közönség Díjat** kapja a nézőktől, a közönség soraiból legtöbb szavazatot elérő versenyző.

3. A támogatók, rendezők, felajánlók különdíjai. (A Mecénás díjakat a felajánlók ítélik oda.)

Kérjük a jelentkezőket, versenyzőket, ha a HAL keretében a KÓTA XV. Országos Népzenei Minősítésén minősítést is kérnek, akkor a honlapon található népzenei minősítési adatlapot is töltsék ki, és mielőbb küldjék vissza Rozgonyi Péterné, a KÓTA népzenei előadója címére: , vagy postán: KÓTA 1537 Budapest, Pf: 406. Telefon: 06-1-411-0038 Telefon/fax: 06-1-411-0039 Minden jelentkezőt szeretettel várunk és sok sikert kívánunk a fellépésekhez, a megmérettetéshez, hagyományaink élményszerű előadásához, ápolásához!

A Reneszánsz Év szellemi üzenetéhez a XVIII. HAL-hoz csatolt szakmai tanácskozás is hozzá akar járulni. 2009. január 24-én, szombaton 18 órától kerül lebonyolításra a Reneszánsz a magyar népzeneben, népzenei reneszánsza című szakmai tanácskozás az alábbi témákkal:

- ◆ Dr. Gerzanics Magdolna: A reneszánsz és a népzene kapcsolata. (Budapest),
- ◆ Birinyi József: A reneszánsz hatása a magyar népzeneben és a magyar népzene reneszánsza (Budapest)
- ◆ Papp Fejér Olga: Mátyás király dalban és mesében, zenés irodalmi összeállítás, közreműködnek a Szatmárnémeti Művészeti Líceum II. B osztályos tanulói

A XVIII. Hajnal akar lenni népdaléneklési verseny médiatámogatói: Duna Televízió, Katolikus Rádió, Vasárnap, Keresztény Szó, Szatmári Magyar Hírlap, Zene Szó, a honlapok.

világ így lesz halhatatlan. És a szerző világhírása közben megismerkedünk azokkal a lelki, emberi, erkölcsi, szellemi tájakkal, amelyek tanúságként is szolgálhatnak tudósoknak, szürke hétköznapi embernek egyaránt.

Karácsonyi Károly: Üzennek a pálmák Nagykárolyba című kötete Szatmárnémetiben a Barapres (Bercsényi utca), és a Nord Libris (Rákóczi utca) könyvüzletekben beszerezhető.

Az idő szárnyán

Kós Bélát először a Wekerle étteremben rendezett Gyermekrajz kiállításának megnyitóján láttam. A Kós Károly tér emeletes házaait ábrázoló, 100×70 centiméteres alkotásokból álló seregszemlét nyitotta meg. (A Wekerletelep 100 éve alkalmából rendezett kiállítás anyagából 4 alkotás fotója megjelent a Wekerle lap 3. számában, 3 munka pedig a História 6-7. számának hátsó borítóját díszíti. Ráday Mihály: Száz éves Wekerle-telep 3 részes filmjében is láthatóak.) Most a nagyapja által tervezett Kós Károly tér 3-as házának tetőtér-lakásában beszélgetünk, ahol jelenleg lakik. A finoman összeácsolt gerendák között mondjuk, hogy szép kilátás van a jövőre, nemcsak a térre. Szóba került édesapja, Dr. Kós Károly, néprajztudós, akinek emlékére alapítványt hoztak létre. Ha mi is úgy élünk, úgy dolgozunk, mint a Kósok nemzetségei, az idő szárnyán célba érünk.

– Kedves Béla, engedd meg, hogy megemlítem pszichológus végzettségedet is, amit nem akartál feltüntetni az előbb említett kiállítás meghívóján.

– Végzettségem, munkám valóban pszichológus. Nincs különösebb oka, hogy ezt nem akartam megemlíteni a meghívón, bár sokszor nekem szegezték már a kérdést, én hogyhogya nem lettem építész, mint nagyapám? A válasz egyszerű. Nem éreztem akkora vonzódást, kötődést ahhoz a pályához, mint a humán területhez, bár mindig erősségem volt a matematika, pályaválasztáskor okozott azért némi fejtörést a hogyan tovább kérdése. Látszólag messze esett az alma a fájától, valójában nem. Hiszen nagyapám nemcsak építész volt, hanem író is. Jellemábrázolása a kritikusok szerint egyedi, én is úgy érzem, ez így van, elfogultság nélkül. Márpedig az írás, az emberábrázolás, az emberek szeretete, tisztelete és ismerete sem más valahol, mint pszichológia.

– Kérlek szépen, először beszélj nagyapádról, a visszakapott sztánai házról, az úgynevezett Varjú-várban töltött gyerekkorodról? Több helyen olvastam, interneten is, hogy nagyapád Kós Károly volt az utolsó polihisztor.

– Igen, nagyapámat Erdély utolsó polihisztoraként tartják számon, ami inkább tisztelettel tölt el, mint büszkeséggel. Stílust teremtő módon tudott épületet tervezni, írni, rajzolni, faragni, irodalmi életet szervezni, politizálni, közérdeket képviselni, emberi kapcsolatokat építeni. Ott és akkor, amikor a legnagyobb szükség volt rá. Am ha Kós Károlyra gondolok, amikor bárkivel róla beszélünk, a tisztelet mellett nyilván megjelenik bennem a nagyapa iránt érzett szeretet is. A nagyapáé, aki magánéletében is hordozta közemberi különlegességét, határozottságát, józanságát, és a legbelsőjéből jövő szeretetet.

Nagyapámmal akkor már többet voltam együtt Kolozsváron, mint Sztánán. A sztánai gyermekkorom inkább kötődik szüleimhez, testvéreimhez, mint őhöz.

A sztánai házat nem „visszakaptuk”, más a történet. Nagyapám kényszerűségből adta el a Varjú-várat azzal a feltétellel, hogy két szobát fenntart a családjá számára, illetve, a ház további elidegenítése pedig csak és kizárólag az ő beleegyezésével történhet. 1962-ben apám, Dr. Kós Károly szorgalmazására a család közösen visszavásárolta a házat, így a tulajdonjog Kós Károly gyermekeire szállt.

A Varjú-vár valóban a gyermekkoromat jelenti, oda köt nagyon sok emlék, hiszen minden iskolai szünidőmet ott töltöttem. Ott eszméltem a természeti táj szépségére, de a kitarító, következetes, olykor fáradtságos fizikai munkára is. Most is sokszor és szívesen látogatom. A Varjú-vár, ami a külső szemlélődőnek Kós Károly egyik jellegzetes épülete, nekem a gyermekkorom, a szüleim, nagyszüleim emléke, a gyermeki ragaszkodás és a felnőttkori nosztalgiazás színtere.

– E ház és kapu által „masszívan összeölelt” másik ház, a Kós Károly tér legszebb szimbóluma.

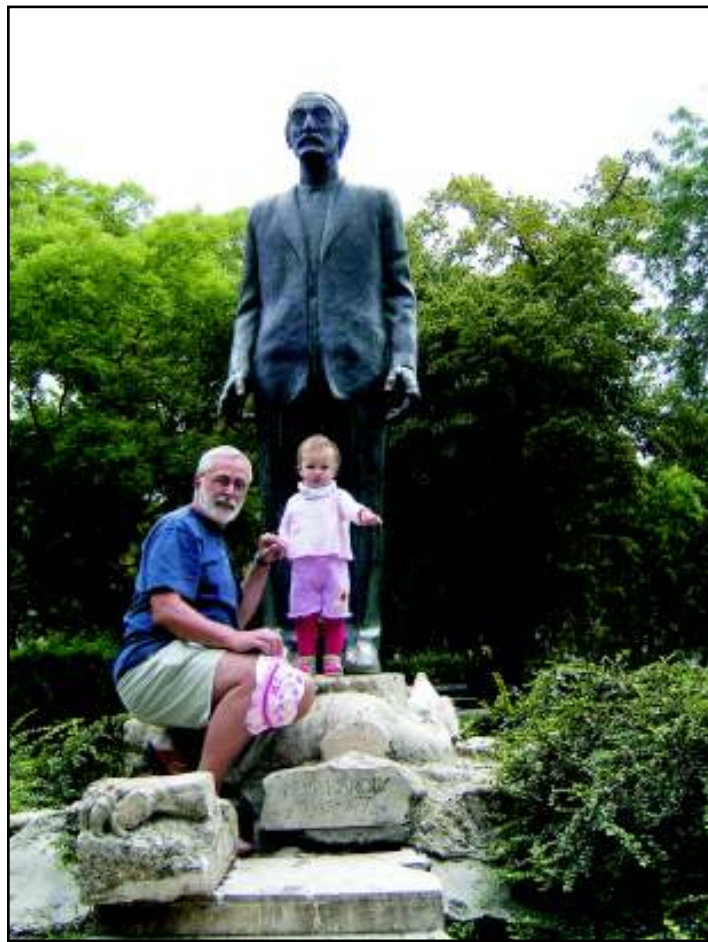
– Hálás vagyok a sorsnak, hogy itt Magyarországon, a nagyapámról elnevezett téren, a szobra közelében, az ő keze által tervezett házak között, azok egyikében élhetek. Valóban, itt maga az épület, minden lépcsőfoka, a Varjú-vár bejáratára emlékeztető kapu, an-

nak kilincse, a korlátnak minden díszítő eleme, minden gerenda öt idezi, és ez jóleső érzés.

– Édesapád, Dr. Kós Károly: A mezőség néprajza kedvenc könyvem. (A moldvai csángókról írt könyvéről is beszélhetnénk, hisz ő és szerzőtársai készítettek először átfogó néprajzi munkát róluk.) Nemcsak a számomra oly fontos mezőségi múlt, hanem őseim mindennapi élete elevenedik fel benne élethűen, ráadásul a színes könyvborítón széki viseletben tetszeleg fajtám, a hátlapon pedig Kocsis Márton nagyapámat is láthatom egy csoportképen az 1960-as évekből (fekete-fehér fotón) fehér harisnyában, magas szárú csizmában és pörge kalapjával a fején. Széki szolgabíró volt.

– Apám, Dr. Kós Károly néprajzkutató volt, aki tudományának igényességével tárta fel és értelmezte az erdélyi népi élet anyagi és szellemi tárházát, s tette közkinccsé önálló vagy szerzőtársakkal megírt számos kötetben, szakdolgozatban. A mezőségről írt két kötetes munkáját egyébként főművének tartotta, amelynek megírására szubjektív érzések is késztették. Az emberek gyakorta nem tesznek különbséget apám és nagyapám között, mert nincs kellő ismeretük munkásságukról. Ez nem az emberek hibája. Mindketten – többek között – írással és rajzolással foglalkoztak, a maguk sajátos szempontjai szerint: a kultúra, a művészet, illetve a tudomány felől közelítve. Munkásságukért mindketten igen komoly állami, közéleti és tudományos elismerésben is részesültek. Úgy érzem, kötelességem, hogy ellássam kellő információval azokat, akik érdeklődnek nagyapám és apám munkássága iránt. Ezért támogattam egy alapítvány létrejöttét, mely apám munkásságát dolgozza fel és hirdeti. Neve: Dr. Kós Károly Néprajztudós Közhasznú Alapítvány.

Örülök a meglepetésnek, hogy a te nagyapád képe rajta van apám könyvén. Nem véletlen a mi ismeretségünk sem talán. Apám és nagyapád bizonyára találkoztak, mert a fényképet apám készítette, ám jó lenne tudni, milyen kapcsolatban voltak egymással. Sajnos, ezt a titkot magukkal vitték, de talán sikerül megfejtenünk belőle valamit.

Nagyapa, unoka és az ő unokája

Béla és a Varjúvár

– Ugorjunk egy nagyot. Az elmúlt héten találkoztam veled, egyik lányoddal és egyik unokáddal a Kós Károly téri, wekerlei életfa felavatásán. Réka lányodnak ikrei lesznek.

– Igen. Rékának már van egy kicsi lánya, Kincső, aki másfél éves, és most ikreket várnak. Boldog nagyapa vagyok. Büszke vagyok arra, hogy már az ici-pici unokám is tudja, amikor elmegy nagyapám szobra elé, hogy ő Kós Károly, az ő üknagyapja, aki építész és író. Nyilván, a szavak jelentése még nem tudatosult benne, de fontosnak tartom, hogy ha egyelőre még csak szajkózva is, de alakuljon ki és erősödjön benne a nagyapai tisztelet, a szellemi hagyományok.

– Te mit üzensz a jövőnek? (Mondjuk, hogy abba az urnába te is elhelyeztél egy üzenetet.) A hetvenes években Nagy László költő egy rádióinterjújában azt üzenté az ötven, száz év múlva születőknek, hogy: „Ha lesz emberi arcuk egyáltalán, akkor csókolom őket. Emberi szellemük, ha lesz, tudatom velük, üzenem: csak ennyit tehettem értük.” Te mit üzensz az Erdélyieknek? És a hazai atyáinkfainak? Netán mindkét nemzetrésznek egyszerre is lehet üzenni?

Nehéz feladatot adtál, mert üzenetem sok van, amit röviden megfogalmazni nem könnyű. Én is valami hasonlót üzennék, mint Nagy László, a száz évvel utánam következőknek, a világ száz év alatt nagyon-nagyon sokat változhat és változik. A technika elérhet az egekig s még azon is túlra, de soha ne engedjük, hogy meghaladjon, túlszárnyalja az EMBERT, a szívet, a lelket, a tisztességet, az eszmét.

– Nagyapád visszatért Erdélybe és vállalta a kemény harcot, ha kellett. „Kiáltó szó” volt, ha kellett, a magyarság legfontosabb élet-szükségeit és elveit összekovácsoló politikai és író volt, közben grafikus, könyvkiadó, építész és jó szót adó emberünk, hogy a polihisztort ne írjam le még egyszer. Szerinted ment-e a könyvek által a világ elébb? Gondolatok a könyvtárban c. veretes versében Vörösmarty 1844-ben felelettel is ellát minket, a mai napig bezáróan.

„Mi dolgunk a világon? küzdeni
Erőnk szerint a legnemesbékért.
Előttünk egy nemzetnek sorsa áll.
Ha azt kivittuk a mély süllyedésből,
S a szellemharcok tiszta sugaránál
Olyan magasra tettük, mint lehet,
Mondhatjuk, térvén őseink porához:
Köszönjük, élet! áldomásodat,
Ez jó multság, férfimunka volt!”

Az internet világában neked mi a véleményed erről? Látom, filmet is készítesz kanadai nagybátyádról...

Igen, anyai nagybátyám sem tudott elszakadni Erdélytől, öreg korában is rendszeresen visszajár éltető emlékekből merítkezni. Ifjúként ismerte meg Kós Károlyt, heteken keresztül lakott is a Varjú-várban, mindvégig levelező-viszonyban voltak. Érdekel a kapcsolatuk. Sok emléke, élménye van, amit nem szeretnék, ha magával vinne.

Hogy ment-e a könyvek által elébb a világ? Úgy hiszem igen. A könyv mindig „fegyver” volt, ha annak kellett lennie, mindig sokat adott és ad; könyvek, írás nélkül nem lehet élni, az mindennek az alapja. Nem vagyok szkeptikus. Technikailag biztos, hogy nagy változások voltak, vannak és lesznek. Azt viszont látom, nagy a felelőssége a szülői háznak, az iskoláknak, hogy aki olvas, az mit olvas.

Úgy hiszem, az érték mindig megmarad. Így nagyapám könyvei is például, ezek ma is aktuálisak, még olvassák, forgatják az emberek, a fiatalok is, még üzennek, még formálják olvasóikat. Hiszem, ez még sokáig így lesz. Kanadában jártam a nyáron, nagyapám könyvei, rajzai a magyarok házában ott is visszaköszöttek. Nagyon jó érzés volt ezt tapasztalnom!

A technika arra való, hogy jól használjuk a magunk és mások javára. Én a technika, a számítógép lehetőségeit filmezésre használom. Egyelőre szűkebb körnek mutatom meg az alkotásaimat, de már pályáztam is egy-egy filmmel, tetszett a nézőinek, és ez jólesik.

– Köszönöm, hogy válaszoltál.

✍️ **Juhos-Kiss János**

Makovecz: Itt honfoglalás történik, amelyet náció nélküli, a pénzvilághoz tartozó szervezetek hajtanak végre ...

Az ingatlanmagazin.com interjúja Makovecz Imrével

Makovecz Imre szerte a világon zseniális épületeket, közösségi tereket varázsol. Budapesten valahogy nem látni. Véleménye azonban megvan a fővárosról. El is mondta. A közlekedési káoszról, a környőről, a hidakról, a sosemvolt világkiállításról, a befektetőkről.

– Budapest állandóan a politikai viták középpontjában van. Adódik a naív kérdés: nem lehetne valahogy, valamilyen csoda folytán megegyezni a város érdekében?

– Ha egy olyan politikai játémezőn van ma Magyarországon, amely körbevesz bennünket, akkor nemigen. Például amikor Budapest elnyerte a világkiállítás rendezésének

jogát, akkor az egyik politikai szféra mindent megtett azért, hogy itt ne legyen világkiállítás. Nem is lett.

– Jó, hát a világkiállítás az világkiállítás. De ettől még Budapest Budapest maradt.

– Én Sevilleben, egy elmaradott országban átéltem egy világkiállítást, ott tapasztaltam, hogy mi a pozitív hozadéka Andalúziában egy ilyen típusú világtalálkozónak. Hatalmas információ- és pénzkonzentrációt jelent, gondoljunk a jelentős tömeget befogadó új szálláshelyek építésére, a közlekedésfejlesztésre, az energiaellátás modernizációjára, és még sorolhatnám. Ha Budapesten megcsinálták volna a világkiállítást, akkor

ma Budapest nem így néz ki, ahogy ma kinéz. Akkor a környőrüket meg kellett volna építeni, akkor reggelente be lehetne jönni Budapestre, és este ki lehetne menni a fővárosból. Mert mára már lakhatatlanná vált a város, közel egymillió ember költözött el az elmúlt két évtizedben.

– Ön szerint miért nem kellett a világkiállítás az akkor regnáló elitnek?

– Én csak kérdéssel tudok a kérdésre felelni. A Gellérthegyen két szegényfolt található. Miért vannak ott? Az egyik a Citadella, amelyet az osztrákok építettek 1849-ben, hogy ágyútűz alatt tarthassák Pestet. A másik a Szabadság-szobor. A második világhá-

boróban a Kárpátok vonulatánál kiépített Árpád-vonalat az oroszok nem tudták áttörni, ezért amikor a románok átálltak hozzánk, Havasalföldön keresztül, Temesvár felől érkezett az ún. felszabadító 2. ukrán hadsereg. A Szabadság-szobor ezért néz délkelet felé. Azt a szobrot a "sajátosan" balesetet szenvedett Horthy Istvánnak az emlékére készítette Kisfaludi-Stróbl, és egy repülőgép légsavart tartott a kezében, de azt a háború után eltűntették, és egy palmaág került a helyére.

Nem Horthy István emlékére, hanem a 2. ukrán hadsereg dicsőségére áll ott, amely ösztűz alatt tartotta a Várat rombolóbombákkal. Kilenc éves koromban a kerítésbe kapaszkodva a szüleimmel együtt sírva néztem, ahogy égett a királyi vár. (Eredetileg a Horthy Miklós <Petőfi> híd budai hídfőjéhez szánták a kormányzó-helyettes szobrát, de a helyszínt 1943-ban a Tabánra módosították. A kompozíció előterében a kormányzó-helyettes repülőruhás alakja állt volna, a mögötte pedig egy emelvényen a repülés géniusza, amint tört koszorút dob a hősré. A két főalak szobra 1944 tavaszára el is készült, de a német megszállás és a bombatámadások megindulása után felállítására már nem került sor. Eszerint bár a Szabadság-szobornak a Horthy-emlékművel való párhuzama nem igaz, a fasizmust jelképező sárkányt megölő mellékalak kompozíciója azonos a szobrász 1928-ban Nyiregyházán felállított huszár-emlékművével, amelyen a magyaros ruhájú férfialak a bolsevizmus sarkányával végez. - *Ingatlanmagazin szerk.*)

- *Jó, de ezekből mi következnek?*

A Makovecz-féle Pantheon. Úgy gondoltam, hogy ezt a két szégyenfoltot el kellene takarítani, és helyette megépíteni azt, amit már 1906-ban a zseniális magyar építész, Medgyasszay István megtervezett: a Magyar Panteont. Csak én kisebbet rajzoltam, mint nagyszerű elődöm. Sokkal inkább egy emlékhelyre volna ott szükség, mint erre a két borzadályra. Hogyan lehet a Citadellára, arra az ocsmány katonai létesítményre, mint műemlékre tekinteni?

- *Jó, de ezek szakrális gondolatok! Ha Budapest fejlesztéséről beszélünk, legyünk kicsit konkrétabbak, praktikusabbak!*

- Budapest, ugyan már! Nem velem kell erről beszélgetni, hanem azokkal a külföldi üzletemberekkel, akik felvásárolják Budapestet. Tőlük kell megtudakolni, hogy milyen fantáziát látnak a városban. Eladjuk a Hősök terére kivezető sugárutunkat, az Andrássy utat, ahol az építész-tervezők - akik az egyes paloták rekonstrukciós munkálataival foglalkoznak - sorra panaszoznak el, hogy megrendelőik nem fizetik ki őket. Ilyen világban élünk. Budapest egy szennyes szatóciszszemlélet világa, egy közlekedési csőd. Normális dolog az, hogy hatalmas raktárakat építenek e nagy múltú történelmi város peremén, miközben a Bajcsy-Zsilinszky úton és az Andrássy úton bezárják az üzleteket?

- *Akkor mégiscsak a politikai érdekcsoportok háborújának túsza a város.*

- Nem a politikai érdekcsoportok közötti háború az, amely ma jellemzi Budapestet és Magyarországot. Ez csupán figyelemelterelő játszma. Az alapkérdés az, hogy miért kell mindent eladni. Erre mondok egy rövid történetet. Egyszer volt egy hódmezővásárhelyi ember, aki kitalálta a Puli nevű kisautót, amely elektromossággal működött. Az a vállalkozás nem sikerült. Most egy fiatalember újra nekifogott a kivitelezésnek, megpróbálta Magyarországon megvalósítani, a prototípus már kész is. De Bécsben kell megcsinálnia, mert a magyar potentátok nem tőle veszik meg az autót, hanem máshonnan. Miért? Mert ettől a zseniális magyar feltalálótól nem kapnának jutalékot.

Vagy annyit biztos nem, mint amennyit a másiktól. Világos, nem? Nem azért adják el az ingatlanokat, mert a magyar államnak nincsen pénze. Zsebre megy a játék, ez a dolog egyik része. Más aspektusból nézve pedig a társadalom átalakítása és a politika azt a célt szolgálja, hogy a magyar vállalkozó ne maradjon talpon, hanem alkalmazottá váljon.

- *Ez azért elég tág értelmezés.*

- Nézzük meg, hogyan adózunk! Amikor a számlát benyújtjuk, akkor azonnal be kell fizetni annak a 20 %-át, még azelőtt, hogy pénzt kapnánk. Manapság ráadásul divat nemfizetni, ebből egyenesen következik, hogy kvázi akkor is kifizetjük a magyar államot, ha egy fillért se kapunk. Ez komolytalan. Ez arra megy, hogy ne tudjunk tovább működni. Mert nyilvánvalóan ez a következménye.

- *De miért lenne ez bárkinek is a célja?*

- Azért, hogy az a nemzetközi pénzvilág, amely mindenhol mozgatja a társadalmi átalakulásokat, kerüljön vállalkozói és döntési pozícióba. Nemzetközi trend ez, amiről most beszélök.

- *Prága akkor miért tudott talpon maradni, és megőrizni hagyományait?*

- Mert úgy látszik, ellenálltak valamiért. Budapestnek és ennek a maradék Magyarországnak más funkciót szántak, mint Csehországnak és Prágának.

- *De az államnak nincs pénze a felújításra. Budapestet tekintve hatalmas épületállományról beszélünk, amelynek jelentős része műemlék. Ezért kell eladni befektetőknél, akik felhívják. Mi ezzel a probléma? Legalább valaki felhívja, és nem hagyja, hogy összedőljön a város, mint egy kártyavár.*

- Ahonnan ön kérdezi, onnan nem lehet elindulni. Vissza kell tekintenünk az időben megint egy kicsit! A rendszerváltás nem hozott létre reprivatizációt. Nem adták vissza az embereknek azokat a tulajdonságokat, amelyeket elvettek tőlük 1949-ben: asztalosműhelyt, lakatosműhelyt, szatócsboltot stb. stb. A tulajdonuktól megfosztott családok elszegényedtek, de igazi kárpótlásban nem részesültek. Hiszen bár sokan kaptak kárpótlási jegyet, azonban annak az értékét a brókerek közreműködésével levitték. És azok, akik a rendszerváltozást megelőző időben pénzhez jutottak - hiszen a nyolcvan-

nas évek már nem egészen a szocializmusról szóltak -, felvásárolták a jegyeket. Így aztán nem kapták vissza eredeti tulajdonosaik az ingatlanokat.

- *Húha! Ez már megint nagyon távolinak tűnik! Kicsit közelíthetnénk...*

- Azért az valakinek köszönhető, hogy a lakosság és a vállalkozások nagy része közélszegény maradt. Ne onnan induljunk el, hogy az államnak nincs pénze! Az állam nem engedte meg, hogy az emberek olyan helyzetbe kerüljenek, hogy képesek legyenek a saját ingatlanjaikat felújítani. Ez az állapot mesterségesen lett létrehozva.

- *Még mindig nem értem, hogy mi a baj a befektetővel?*

- Mondok egy példát. Valaki megtervez egy lakást. Komplet kivitelezési terv áll rendelkezésre, a kivitelezővel megkötnek egy megállapodást, ennek értelmében 170 ezerért megcsinál egy négyzetméternyi lakást. A lakásforgalmazó cég aztán 550 ezer-1 millió forint közötti négyzetméteráron értékesíti az adott ingatlant. Az érték-többletet nyereségként adómentesen kiveheti az országból. Ez a folyamat egyik oldala. A másik oldala, hogy a 170 ezer per négyzetméteres ár után a magyar kivitelező nettó adóhányada 60 % plusz forgalmi adó, és így tovább. Nem tudjuk pontosan, ki hogyan tud csalni, mert mindenki trükközik. 75-80 % között mozog az az összeg, amit vissza kell fizetni a magyar államnak. Ez nyilvánvalóan gazdasági feszültséget jelent a külföldi beruházó javára.

- *Ez egy konkrét szituáció az építőiparban! De ez hogyan befolyásolja egész Budapest fejlődését?*

- Itt honfoglalás történik, amelyet náció nélküli, a pénzvilághoz tartozó szervezetek hajtanak végre. Magyarországról a tulajdonjog és életképes vállalkozások esetében nem nagyon tudunk beszélni. Csak akkor, ha szolgaként ezt az arctalan, internacionalista ipart kiszolgáljuk. Magyarország és Budapest pozíciója ennyi. Ha a mostani városi vezetést nézem ebben a történetben, számszerűen kiszolgálja ezeket az érdekeket. Szó sincs Budapest érdekeiről. Ne vicceljünk már! Ezzel a metróval? Kinek van szüksége a négyes metróra? Ez csak arra jó, hogy Budapest közlekedését lehetlenné tegye. Miközben a környűrére volna szükségünk. Ha valaki Budakeszin lakik, és Pesterzsébetre akar eljutni, először be kell jönnie a Moszkva térre. Még Szentesen és Csongrádon is van elkerülő út.

- *Ha Budapest ön szerint áldozat, mi a megoldás?*

- Egyetlen megoldást látok csak. Ezt a moszkovitából brüsszelivé avanszált szolgáló réteget el kell zavarni a fenébe. A beszédnek elmúlt az ideje.

- *Na jó, de hát valamennyire mégiscsak demokrácia van Magyarországon, amelynek egyik alapfundamentuma a magántulajdonhoz való jog, akkor ilyet nem lehet csinálni.*

- De igen. ■

prof. Dr. Kindler József

SZTALINUL

(Folytatás lapunk előző számából.)

Sorsok

Kun könyvében nagyon sok fénykép-ritkaság található, de perze a megölt, halára éheztetett, ártatlan közemberek arctalan millióiról nincs felvétel! Érdemes azonban megtekinteni a könyv 370. oldalán található képet, amelyen a Nagy Terror tizenkét fővezér kivitelezőjének – köztük Jezsovznak – mogorva tekintetű fotója látható, kiket, miután megcselekedték, amit megkövetelt – no nem a haza, de Sztalin – kivétel nélkül kivégeztek.

A fő komisszárók sorsa: „A szovjet politikai rendőrségnél az 1940-es évek közepéig a hadseregtábornoki rang megfelelője, az „elsőfokozatú állambiztonsági komisszár” volt...Az évek folyamán összesen kilenc ember mondhatta magáénak ezt a magas rangot: Agranov, Balickij, Gyeribas, Prokofjev, Redensz, Zakovszkij, Balgonravov, Merkulov, valamint Berija, akit 1946-ban marsallá léptettek elő. A felsoroltak közül hét elsőfokozatú komisszárt még Sztalin uralma alatt, Merkulovot és Beriját pedig 1953 decemberében a „kollektív vezetés” regnálása alatt golyó általi halálra ítélték és kivégezték.” (Kun i.m. 16. o.) A végeredmény: valamennyit!

Elszomorító olvasni a nagyműveltségű Buharinak az életéről rimázkodó leveleit, melyet Buharcsik – ahogy korábban Sztalin becézte – írt. Kun könyvében olvashatjuk, hogy „Buharin olyan lelki kínzásoknak vetették alá a börtönben, hogy személyisége teljesen eltorzult, valóságos szerelmes levelekkel ostromolta a Kreml urát...Buharin családjának szinte valamennyi tagját kivégezték. Régóta külön élő feleségét a nyomorék, mankóval járó, súlyosan szívbeteget Nagyezsda Lukinát kivégezték. Börtönbe és lágerbe került Buharin egyik testvére, Vlagyimir és a politikus harmadik felesége, Anna Larina, majd az 1940-es évek végén második felesége, Eszfrj Gurvics, végül pedig Buharin lánya, Sztvetlana, aki egykor névrokona, a másik kis Sztvetlana, Sztalin leánya játszótársa volt Zubalovóban. Applebaum írja könyvében, hogy Buharin Anna Larina nevű harmadik feleségét ugyancsak letartóztatták, s aki, miközben a börtönben raboskodott, verset írt az októberi forradalom emlékére. „Később Larina egy eszelős őrzőnének minősítette ezt a verset. Akkoriban azonban elszavalta a régi bolsevikok bebörtönzött feleségeinek, akik könnyekig meghatódtak és tapsoltak. (Applebaum, 2005, 562. o.)

Az 1919-es magyar vörös események után a Szovjetunióba emigrált magyar politikusok sorsáról helytel-közrel már írtak ugyan, de óriási többségük kivégzéséről általában „szerényen” hallgatnak. Itt most említessék meg egy szavatoltan civil, békés foglalkozást űző házaspár sorsa. Kaffka Margit, a lebilincselő, impresszionista nyelvi gazdagsággal bíró Színek és évek írója, 1913 telén ismerkedett meg a nála tíz évvel fiatalabb Bauer Ervin orvos-tanárhallgatóval, Balázs Béla öccsével, és 1914-ben nagy szerelmi házasságot kötöttek. Kaffka 1918-ban, a XX. század legpusztítóbb

influenzajárványában, az úgynevezett spanyolnáthában elhunyt. Bauer Ervin, Kaffka utolsó kívánságát teljesítve, pár hónap múlva újra megnősült, 1919-ben Bécsbe emigrált, majd a Szovjetunióba lelt otthonra, ahol kiváló orvosprofesszorként „1938-ban, húsz évvel Kaffka halála után feleségével, Szilárd Stefánia matematikussal együtt a sztálini terror áldozata lett.” (A te színed előtt, Kaffka Margit szerelmei, 2006). Kaffka dzsentricsalád sarja, Bauer Ervin zsidó volt.

A lehető legaljasabb, szinte felfoghatatlan történésről a Népszabadság is értesülhetett, mert 2007. áprilisában B.I. a Népszabadság újságírója levelet kapott (amelyre természetesen egyáltalán nem válaszolt), és a hozzá intézett episztolában szerepelt egy idézet Kun Miklós írásából. Íme:

„Az 1940-es évek második felében az államvédelmi kommandók Moszkva, Leningrád s más nagyvárosok utcáin Sztálin utasítására több nekifutásban összeszedték az „emberi csonkokat” – a fronton mindkét lábukat, kezüket elveszített, háborús kitüntetésekkel a mellükön kéregető vagy egyszerűen nyilvánosan lerészegedő veteránokat –, s hogy ne legyenek a lakosság szeme előtt, az Északi Jeges-tenger távoli szigetein létesített haláltáborokba szállították őket. Senki nem tért vissza közülük. 29. sz. lábjegyzet: A háború után a szovjet fővárosba akkreditált nyugati újságírók közül többen is tudomást szereztek erről az ügyről. A hitlerizmus elleni harcban győztes sztálini Szovjetunió nimbusza azonban olyan nagy volt körükben, hogy – az egyikükkel erről hosszan vitatkozó neves szovjet író, Borisz Polevoj elbeszélése szerint – megállapodtak egymás között: nem hozzák nyilvánosságra az ilyen híreket. Így elsőként Alekszandr Solzsenyicin hívta fel a világ figyelmét az „emberi csonkok” görög tragédiába illő sorsára.” (Kun, 2005, 164. o.)

Viszik a százanó, nyomorult, csonkolt hősöket az irgalmatlan halálba, a nyugati újságírók pedig megállapodnak a hallgatásról! Ehhez nem kell semmiféle kommentár, és így érthetővé válik a Katynról való évtizedes nyugati némaság is, amiről ma is legfeljebb csak ritka magánbeszélgetésekben hallanánk, ha Gorbacsov és Jecin nem vallották volna be az iszonyú büntényt.

Itt jegyezzük meg, hogy Orwell, azaz eredeti nevén Eric Blai, ma már számtalan nyelvre lefordított világhírű könyvét, az Állatfarnot, melyet Orwell 1943-1944-ben írt, 1944-ben tizennyolc angol könyvkiadó utasítja vissza. „Csak elenyésző hányadban azért, mert a szöveg esztétikailag nem tetszik a lektoroknak. Túlnyomó többségben ideológiai okból: a regényt akkor a sztálini Szovjetunióról írt közvetlen szatíráként olvasták, és a sztálini Szovjetunió akkor Nagy-Britannia szövetségese volt a náci Németország elleni élethalálharcban.” (Sükösd, 1989) Orwell, 1989.)

A hősiességgel kapcsolatban megjegyzendő, hogy „akármilyen hősiiesen is viselkedtek egy totalitárius rendszer hívei, ez még nem teszi jobbá az ügyet, és fordítva: ezen ügy természete nem vesz el semmit hősiességükből. Az emberek erényei nem teszik erényessé a doktrínákat, amelyekre hivatkoznak tetteik során.” (Benoist, 2000, 45. o.)

Kommunizmus és nácizmus

NYISZ vagy KISZ? Nyilas Ifjúsági Szövetség vagy Kommunista Ifjúsági Szövetség – ugyebár a mai megszokások alapján teljes kép-telenségnek tűnik a megengedő „vagy”-al való kapcsolásuk, noha a volt KISZ-tagságot – éppen széleskörű volta miatt – közvéleményünk teljes mértékben elfogadja. Pedig a XX. századi totalitarizmusoknak – sem a nácizmusnak, sem a kommunizmusnak – embertelenségük miatt nincs helye sem gondolkodásunkban, sem pedig gyakorlati életünkben.

Alain de Benoist – megítélésünk szerint a gondolkodók számára nélkülözhetetlen – könyvére hivatkozom bőszégesen, melynek a fordítója által írott előszavából némi újlatos képet kapunk az 1943-ban született szerzőről, aki az Új Jobboldal enciklopédikus műveltségű főteoretikusaként 1999-ben elnyerte a Francia Akadémia Esszé nagydíját. A 25 olvasmányos fejezetre tagolódó könyv magyarra ültetőjének, Gazdag Istvánnak igaz megjegyzése szerint: „És még valamit találtam: azt amit az ember – feltéve, ha sapiens – a

leginkább hiányol ebben a sötét korban. *Orientációkat. Döntő évekhez...*

Noha „a kommunizmus és a náciizmus összevetésének gondolatát mindig felháborodva utasították vissza a kommunisták”, mégis kiemelten hangsúlyoznunk kell, hogy „a kommunizmus áldozatait nem törlik el a náciizmus áldozatait, és fordítva sem [kiemelés: K.J.] Nem lehet az egyik rezsim bűneire hivatkozva igazolni vagy csökkenteni a másik által elkövetettek súlyát, a halottak ugyanis nem semlegesítik egymást, hanem összeadódnak. Az a tény, hogy a kommunizmus még a náciizmusnál is pusztítóbb volt, végül is nem teheti elfogadottabbá ez utóbbit, mert a választás sohasem korlátozódott e kettő közötti alternatívára.” (Benoist i.m. 17. és 22. o.)

Az kétségkívül igaz, hogy a „náciizmus valóban kevesebb náciot ölt meg, mint ahány kommunisztát a kommunizmus...1939-ben a Gestaponak 6900 alkalmazottja volt, az NKVD-nek 350 ezer!... Lenin és Sztálin nagy számban ölette meg saját harcosársait, amit Hitler nem tett, kivéve az 1934-es tisztogatást.” (Benoist i.m. 49.)

„A náci koncentrációs táborokban csak egy parányi kisebbség volt német, miközben 1934 és 1947 között 15 millió oroszzt küldtek a gulágra. Az, hogy a náci rezsim főleg a külföldi lakosságra támadt, míg a kommunista rezsim elsősorban saját népeiket irtották, szintén nem billenti a mérleget az utóbbiak javára. A büntetőjogban általában súlyosbító körülményként értékeli a családon belül elkövetett bűncselekményeket.” (Benoist i.m.50. o.)

„Paradoxon, hogy a Szovjetunió...éppen akkor kovácsolta a maga számára a legnagyobb erkölcsi tőkét, amikor a Sztálini terror a csúcára jutott. Magának a sztálingrádi csatának az évében dönti meg a halandóság minden eddigi rekordját a gulágon: minden ötödik fogva tartott éhen hal. A legtöbb foglyot 1945-ben tartják számon, köztük kétmillió, a szövetségesek által Sztálin kezére juttatott oroszzt, akiket azonnal deportáltak.” (Benoist i.m.,76. o.)

Fasizmus

Maga a szó, azaz a „fasizmus”, minden kétséget kizáróan *olasz* eredetű és a *fascis*, amely az ókori Rómában a hivatali és a büntető hatalom jelképe volt: vörös szíjjal átkötött szil- vagy nyírfa vessző-nyaláb, közepéből kiálló bárdfejjel. A fascisról nevezték el a Mussolini vezette Olasz Fasiszta Pártot, és 1919-ben ez lett a párt jelképe.

A II. világháború utolsó hónapjaiban, a németek oldalán harcoló országunkban az 1944 végétől beözönlő szovjet csapatok használták lépten-nyomon, és katonai rangjuktól függetlenül, a (fasiszta) kifejezést. Az akkori időszak közvetlen megelői tudják, hogy csak országunk állampolgárainak kis hányada, például a zsidók, éltek meg *felszabadulásként* a megszállást, a hatalmas többség számára ez viszont *szabad feldúlás* volt, nemcsak képletesen, hanem sajnos ténylegesen is. Az abszolút rossz értelmében használt „fasisztázást” nem is értette ügyszólván senki, aminthogy a *náci* – azaz nacionálszocialista, magyarul: *nemzetiszocialista* – angolszász rövidítést is, csak az angol rádióadásokat titokban hallgató, ugyancsak szomorúan csekély számú honfitársunk ismerte.

Ma már a magyar közéletben és sajtóban mindennapian elterjedt, és lépten-nyomon használt „fasisztázás” eredetére *Lukacs* könyvének egy csillag alatti lábjegyzetében bukkanhatunk. A „csillag” itt nem lényegtelen észrevételt, hanem rendkívüli fontosságot jelez, s ezért szó szerint közöljük, mégpedig fontosságára tekintettel kiemelten. (Meggjegyezzük, hogy *Lukacs* (sz. 1924.) a magyar származású neves amerikai történész 2001-ben Corvin-láncot kapott.)

„Lényeges, hogy a Szovjetunióban a *fasiszmus* és *fasiszta* szavakat használták (ezeket gondolkodás nélkül átvették külföldi támogatóik is) az ellenségeik megnevezésére: a pontosabb *nemzetiszocialista* vagy *náci* szavak használata tiltva volt, úgy tűnik, maga Sztálin adta ezt parancsba már 1931 – 1932-ben.” (Lukacs, 2006, 50. o.)

„Egy széles és ködös, „fasisztának” titulált mozgalom (német) nemzeti variánsaként beállítani a náciizmust, kései engedmény a szovjetek felé. *Aki a náciizmus megjelölésére a „német fasizmus” szintagmát használja, Sztálin nyelvén beszél.*” (Benoist i.m. 90. o. Kiemelés: K.J.) Itt tartunk ma, s ezért beszélünk manapság is *sztálinul*, miközben a „Gazda” pipával a kezében, a túlvilág bugarában helyeslően int.

„A nacionalizmus minduntalan a fasizmussal van azonosítva, amely viszont a náciizmussal, miközben a szocializmust sohasem tekintették potenciálisan sztálinistának. A jobboldalt mindig

fasizmussal gyanúsítják, ugyanakkor a kommunizmust, tévedései ellenére is úgy veszik, mint amelyik a haladás erői közé tartozik.” (Benoist i.m.61. o.)

Ernst Nolte, az eredetileg 1963-ban megjelentetett *Der Faschismus in seiner Epoche* című alapvető könyvét, magyarul a *Fasizmus korszaka* címmel 2003-ban publikálta a XX. Század Intézet, és 1999-ben már a tizedik kiadást nyugtázta a szerzői visszatekintés. Megítélésem szerint magyar körülményeink között a *fasiszmus* előtérbe állítása Nolte könyvében sem nevezhető szerencsésnek, bár könyvének nemzetiszocializmus című részében világosan megkülönbözteti a *német nemzetiszocializmust* és az *olasz fasizmust*. Azt állítja ugyanis, hogy „a két mozgalom eredete egyidejű és egymástól teljesen független volt, az egyes mozzanatok pedig csaknem ugyanannyi különbséget mutatnak, mint hasonlóságot.” (Nolte, 2003, 424. o.)

De nézzük meg az eredeti *olasz* fasizmus számadását! „Az olasz fasizmus...a társadalmi erőszak(osság) és politikai elnyomás terén nem állja ki az összehasonlítást a totalitárius rendszerekkel. Ma már e tekintetben pontos számadatokkal rendelkezünk az olasz fasizmus mérlegére vonatkozóan: 1922 és 1940 között kilenc személyt végeztek ki (többségükben szlovén terroristákat), a háborús évek alatt, 1940-től 1943-ig további tizenhetet, és a politikai foglyok száma sem haladta meg soha a néhány ezret.” (Benoist, 2000, 86. o.). Az eredeti szöveg azért csekély módosításra szorul: az olasz fasizmus csak a hitleri és sztálini totális erőszakkal összevetve nem állja az összehasonlítást, ugyanis a *totalitario* kifejezést államának jellemzésére a húszas évek elején Mussolini használta.

Sztálin

És most van az ideje annak, hogy megmutassuk: az ördögi Sztálin, aki milliók őszinte hite szerint a pokolba került, rejtélyes mosolyra húzza száját. Tudniillik a magyar sajtóban megjelenő írásokban és szerzőgazdán másutt is, a valamikori Sztálin kantáta szól – ma már persze képletesen –, a „Sztálin a harcunk és Sztálin a béke, hódolatteljes rezgetetésével, és az „a” hang helyett az elnyújtott „á” szinte földöntúli áhítatával. Másrészt viszont a köznyelvi mindennapos beszédben a „fasiszta” elnevezést hagyta örökül mindarra, ami politikailag, emberileg az óriási többség számára elfogadhatatlan. Nyomatékosan megismételjük: *Sztálin láthatatlan módon, de itt van a jelenünkben is.*

A már többször hivatkozott *Kun* könyvben található egy kép, az *Ogonyok* című szovjet hetilap 1949. decemberi számának címlapja, amelyen a szovjet diktátor *angyalként* jelenik meg az égen. (Mellesleg szólva Kun is *Sztálint* ír, miként a megszokás nyomán mindenki, ahogy *eddig* a jelen sorok írója is, noha – enyhén szólva – nem tartozik hívei közé).

Konsztantyin *Plesakov*, a fiatal orosz történész háborzongató portrét fest Sztálinról, a világtörténelem legrettegettebb zsarnokáról, és többek között a következőket írja: „A nagy terror idején legkevesebb ötmillió embert tartóztattak le. Egyedül a Lubjanka börtönben napi kétszáz kivégzés történt. A *vozszy*, a Gazda gyilkolta azokat, akik elárulhatták és azokat akik közel álltak azokhoz, akik elárulhatták. Gyilkolta azokat, akiknek egy napon eszükbe juthatott, hogy elárulják. Szinte minden magas pozíció betöltőjét meg-

gyilkolta, családostul, hogy ne maradjon senki, aki bosszút állhat. Gyilkolta azokat, akiknek rokonai éltek külföldön. Gyilkolta a régi cári tiszteket. Gyilkolta az arisztokraták, papok és boltosok gyermekeit. Gyilkolt ukránokat, akik ragaszkodtak ahhoz, hogy ukránul beszéljenek, és oroszokat, akik ahhoz ragaszkodtak, hogy az iskolában tanítsák Dosztojevszkijt. Gyilkolta a rendőrtiszteket, nehogy téves gondolataik támadjanak a társadalomban betöltendő helyükről. Gyilkolta azokat, akik a Bibliát vagy a Koránt olvasták, de azokat is, akik kizárólag Sztálint. Gyilkolta azokat, akik elmulasztották feljelenteni a politikai viccek mesélőit, meg azokat, akik feljelentették őket. Gyilkolta a kilencvenes éveikben járókat és a tizenéveseket. Gyilkolta az oroszokat és a grúzokat. Gyilkolta a marsallokat, a pilótákat, a háziasszonyokat, az újságírókat, a vízvezeték-szerelőket, a belügyi népbiztosokat (szám szerint kettőt), az írókat, a kertészeket, a kémeket és a halászsokat. Hóhérbárdja látszólag irracionálisan végezte iszonytató munkáját, pedig volt okszerűség a vérfürdőben. Sztálint egyetlen, világos cél vezérelte: azt akarta elérni, hogy az országban senki, legyen akár marsall, akár bányász, ne vehesse biztosra, hogy megéri a másnapot. Miután ezt elérte, a *vozszy* megpihent. Attól kezdve nem gyilkolta az embereket, hanem a kietlen vadonba küldte őket keletre, a gulagra. Ott a nép ellenségei földet túrtak arany után kutatva, erdőt irtottak, vasutat építettek...A forradalom fényes elméjű gyermekeinek első nemzedékét már agyonlövötte, és nem szándékozott újabbat felnevelni. Előnyben részesítette a középszerűséget a teljesítményelvű társadalommal szemben. Csak így érezhette biztonságban magát.” (Plesakov, 2007, 70 - 71. o.)

Az ifjú Plesakov tévedése: a *vozszy* nem pihent meg, hanem folytatta öldöklését, csak más indoklással, de amint azt láttuk is, a vérfagyasztó kegyetlenség a képtelenségig fokozódott, olyannyira, hogy a *Gazdát* már *szerették* is!

Orwell komor hangulatú, örömtelen zseniális regénynek, az 1984-nek befejező *látok* szavai: „Negyven év kellett hozzá, hogy Winston Smith megtanulja, miféle mosoly rejtőzik a fekete bajusz alatt. Ő, kegyetlen, szükségtelen félreértés! Ő, konok, önfejű számkivetés a szerető kebelről! Két ginszagú könnycsepp szivárgott le az orra tövébe. De most már rendben van, minden rendben van, a küzdelemnek vége. Diadalt aratott önmaga fölött. Szerette Nagy Testvért” (Orwell, 1989). S ahogy az utótanulmányt író Sükösd Mihály hozzáfűzi „Az 1984 negatív utópiájának ez az utolsó, kökemény és arcpirító mondat a summázata.”

Sztálint, a *Gazdát* óriási *tömegek szerették*, miként a végletekig megkínzott Winston Smith is *szerette* végül a Nagy Testvért. Radzinszkij írja a rémdráma végéről, azaz Sztálin mauzóleumba helyezésének napjáról, melyről korabeli magyar filmhíradók is készültek, hogy „az ország minden városából jöttek a vonatok az emberekkel. Hogy elbúcsúzzanak az Istentől. Honfitársai, akik istenítették, holott többet pusztított el közülük, mint Oroszország történetének valamennyi háborúja együttvéve, egymást taposva tolongtak, hogy még egyszer lássák. Hogy elbúcsúzzanak tőle...Azon a napon több ezer embert vittek el a hullaházakba. Nem tudott vér nélkül távozni sem...Az agyontaposottak hozzáadódtak azokhoz a milliókhoz, akiket elpusztított.” (Radzinszkij i.m. 677. o.)

Sztálin temetésének időpontjában, 1953 márciusában, hazánkban is *elrendelten* megállt az élet három percre: mindenkinek, a közlekedési járművektől a gyalogosokig, hallgatva állniuk kellett, miközben szóltak a szirénák. Egy valós magyar eset: halála bejelentésének hírére az egyik dunakeszi kocsmában egy férfi félhangosan megjegyezte: „előbb is megtehetné volna”. A férfit feljelentették, elvitték, és a szó szoros értelmében feketére vert holttestét két nap múlva kiadták, orvosi igazolással, miszerint elhunyt szívbénulásban. A leánya gyászolni sem mert: virágos ruhában járt, a gyász- és szertartás nélküli elföldelésének napján és később is.

„Sajnálatos (enyhén szólva) – mondja Lukacs –, hogy a Sztálinnal foglalkozó, akár mégoly becsületes írók, történészek és életrajzírók közül oly sokan a szélsőséges marxizmus képviselőjének ábrázolják, fanatikusnak és dogmatikus ideológusnak, aki semmilyen eszköztől nem riadt vissza a célja elérésében. Ez ostobaság vagy legalábbis majdnem ostobaság: *Sztálin személyisége nem egy dogmatikus marxistáé, hanem egy kaukázusi bandavezéré volt, s ugyanez mondható el a kegyetlenségeiről is.*” (Lukacs, 2006, 47. o.)
[Kiemelés tőlem: K.J.]

Totalitarizmus

A sztalini nyelvi örökségtől való megszabadulásunk egyik módja a nagy gondolkodóhoz való igazodásunk. Jelesül a német születésű híres amerikai politológus és filozófus Hannah Arendt-éhez, aki nagyszerű, és a mai napig sokat hivatkozott, az *Origins of Totalitarianism* című monumentális munkájában összefüggésbe hozta a *totalitarizmus* kialakulását a XIX. századi antiszemitizmussal és imperializmussal, elterjedését pedig a hagyományos nemzetállam felbomlása következményének tartotta.

A totális államhatalom két legjellemzőbb megvalósulása Hitler Németországa és Sztálin Szovjetuniója volt. Mérvadó vélemény szerint „a totalitarizmus az állam hatalmának az a formája, amely arra törekszik, hogy az egyén életének minden területét a kormányzat irányítása alá rendelje (Britannica Hungarica).

„Ahogyan Hannah Arendt aláhúzta, a politikai rendszerek nem fasiszta vagy antifasiszta rezsimekre oszlanak, hanem sokkal inkább liberálisokra, demokratikusokra, autoriterekre és totalitáriusokra.” És ugyancsak „Hannah Arendt volt az első, aki kimutatta, hogy a totalitárius rendszerek nem csak azért ölik az embereket, amit csinálnak, hanem azért is, mert azok, akik.” (Benoist, 2000, 88. és 121.o.)

Friedrich és Brzezinski az 1957-ben kiadott, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy* című könyve szerint: „A totalitárius rendszerek hat karakterisztikus vonása: a társadalmi élet minden szektorára kiterjedő hivatalos ideológia, a tömegekbe beagyazódott egypárt(rendszer), a megfélemlítésre épülő rendőri szervezet, a tömegtájékoztató eszközök fölötti korlátlan ellenőrzés, a harceszközök monopóliuma és a gazdaság centralizált irányítása.”

„Az 1945-ös győzelem felszabadította Nyugat-Európát és megpecsételte Kelet-Európa szolgálatát: lehetővé tette tehát egy totális rendszer megsemmisítését, egyidejűleg szentesítve egy másikat...A totalitárius terror egyik jellemző vonása, hogy akkor éri el tetőpontját, amikor a rendszernek már nincs több ellenfele: fokozódik, amikor már nincs létjogosultsága.” (Benoist, 2000, 76. és 122.o.)

Láttuk tehát, hogy a nyelvi manipuláció, amely a *fasiszmust* tekinteti az abszolút rossznak, a szokásos félrevezető csúsztatásokkal él, és ilyen módon békésen létezhetnek különféle „antifasiszta” szervezetek, míg az „antikommunista” organizációkat heves érzelmelekkel töltött, elutasító felháborodás kíséri. Ideje lenne véget vetni a nyelvi megtévesztésnek is, és megszabadulva a sztalini örökségtől, a pontosabb kifejezést kellene használnunk. Szokatlan újszerűségénél fogva az *anti*totális vagy *anti*totalitárius elnevezés bizonyára meghökkenést vált ki, de az elmondottak nyomán jogsága belátható.

Liberalizmus a fogyasztói társadalomban

Alain de Benoist írja, hogy „a liberalizmus olyan világ, amelyben már *semminnek sincs értéke, de mindennek van ára.*” (Benoist, 2000, I. o.) Ezt a találon csattanó megállapítást – szerintem – igaznak találhatjuk, látva és megtapasztalva a *fogyasztás*, pontosabban szólva a *fogyasztói társadalom* jelenlegi egyeduralmát. Ebben az értelemben *totalitárius* felfogásról van tehát szó, és éppen ezért szólunk róla itt, noha a téma első pillantásra idegennek tűnik.

A liberalizmus vagy más néven *szabadelvűség* értelmezésében egyébiránt sok a vita. Egyes liberálisok véleménye szerint a szabadság az egyén ügye, és ebben az állam szerepét minimálisra kell csökkenteni mások szerint a szabadság ügye az államra tartozik, melynek kötelessége, hogy arról gondoskodjék. Míg az előbbi nézet szélsőséges formájában az anarchizmushoz, az utóbbi a szocializmushoz közelít.

„A liberális társadalom tárgyá redukálja az embert, lélektelenítve társadalmi kapcsolatait, átalakítva a fogyasztó-állampolgárt az árucikk rabszolgájává, minden értékét a piaci hasznosság kritériumaihoz igazítva. Manapság a politika helyett a gazdaság képzeli magát az emberi dolgokra vonatkozó végső igazság birtokosának...A liberális társadalmakban a szabványosítás nem tűnt el, hanem formát váltott. A piac cenzúrája helyettesíti a politikai cenzúrát. A másként gondolkodókat már nem végzik ki és nem is deportálják, hanem marginalizálják: félreteszik és hallgatásra kárhoztatják. A reklám váltotta fel a propagandát, a konformizmus pedig az egyengondolat formáját ölti magára.” (Benoist, 2000, 150. és 15. o.)

A liberalizmussal, különösen annak mai elvszerűtlen válfajával szemben, most egy elgondolkodtató, kiváló tanulmányból idézünk,

megjegyezve, hogy ez semmi esetre sem pótolja a nyomtatékosan ajánlott munka elmélyült megismerését. *Buji Ferenc írja az Őkotáj* 2008. 39–40. számában a „a vallás magánügy” hazánkban is elterjedt és elfogadott tézisééről, hogy „e tétellel nem annyira az a baj, hogy korlátozza a vallás társadalmi jelenlétét, hiszen senki sem akarja, hogy vallástalan emberek kénytelenek legyenek vallási előírásokhoz igazodni. A vallásnak, mint fundamentális ember- és társadalomformáló erőnek – vagyis mint fundamentalizmusnak – a megszűnése egyáltalán nem azt jelenti, hogy a helye üresen maradt: egy fundamentalizmust csupán egy másik fundamentalizmusnak van ereje megszüntetni. A jelenlegi modernista fundamentalizmus rejtett diktatúráját csupán azért látják nagyon kevesen, mert alig van ember, szervezet, intézmény, irányzat, amelyik ne fogadná el alapelveit feltétel nélkül, amely ne simulna bele tökéletesen. A vallás magánügyként való kezelése tehát társadalmi síkon a vallás száműzetését jelenti a társadalmi tér egy sarkába. Az egyház csak akkor képviselhet reális alternatívát mindazok számára, akiknek elegendő van a fogyasztói társadalomból, a liberális demokráciából, a modernista-mondialista világeológiából s mindabból, ami majd utána következik, ha radikálisan mást képvisel – éspedig annál inkább, minél agresszívebben követeli e botrányos másság felszámolását a liberális toleranzizmus. Csakhogy éppen ez az, amiről nemhogy szó sincs, hanem amiről egyre kevésbé lehet szó. Az a modern világ, amely egyre inkább mindent a saját képére formál, s amely fokozatosan ráüti uniformitásának pecsétjét, efféle másságot nem tűr önmagán belül.” (*Buji*, 2008, 16. és 18. o.)

Együtt

Szoltsenyicin két kötetes hatalmas munkáját *Együtt* címmel jelentette meg 2005-ben az Allprint Kiadó. A kötetek alcímeihez nem kell kommentárt fűznünk: Az első kötet: *Oroszok és zsidók a cári birodalomban*, a másodiké: *Oroszok és zsidók a Szovjetunióban*. A

terjedelmes, 1200 oldalas munkára itt csak a figyelmet hívjuk fel, illetve egy-két idézetet mutatjuk meg a túlzásoktól mentes, tárgyilagos véleményét, viszont majd részletesebben kitérünk néhány szóval a magyar zsidóság helyzetére.

A szélsőséges pró és kontra nézetek és heves vélemények között nehéz eligazodni, de a „vészorszak” kortársi ismeretében ez megkísérélhető. Elsőként nézzük meg, szükségképpen csak néhány szóval, a sztalin dűlást, mellyel kapcsolatban kiemelten hangsúlyoznunk kell: *súlyos tévedés azt hinni, hogy a Nagy Terror véget ért a harmincas évekkel*. Már az írásunk elején idézett *Rott* könyvből is kiviláglik, hogy az 1938-ban ártatlanul kolimára vitt édesapa 1950-ben pusztult el ismeretlenül. Vagyis szó sem volt arról, hogy a vértlen elhurcoltákat megkövették vagy rehabilitálták volna. *Lengyel József* kommunista magyar író és költőt (1896-1975), aki 1930-tól Moszkvában újságíróként és a filmszakmában dolgozott, 1938-ban letartóztatták, Szibériába vitték, 1947-ben szabadult, majd 1949-ben alaptalanul száműzetésre ítélték és 1955-ben tért vissza Magyarországra.

Természetesen a németek támadása után voltak kivételek, sok tömlöcbe vetett, vagy a kegyetlen munkatáborokban még élő, hadra fogható férfit akkor szabadlábba helyeztek és a hadseregben szolgáltak. Az egyik leghíresebb a lengyel származású *Rokosszovszkij* marsall volt, akit a sztalin tisztogatások idején 1938-ban bebörtönöztek, de mert szükség volt katonai szakértelmére a németek betörése után, 1941-ben kiengedték.

Mindenesetre tény, hogy a terror kiemelkedően megjelölt években, 1937-38-ban „a politikai munkatársak közül kivégezték mind a 17 hadseregkomisszárt, a 28 hadtestbiztos közül 25-öt, a 36 dandár-(adosztály) biztos közül 34-et. Jelentős zsidó arány mutatkozott meg az 1937-38-ban kivégzett katonai vezetők nemrég közlésre került névsorában.” (*Szoltsenyicin*, 2005, II. kötet 295. o.)

A könyv 296. és 297. oldalán olvasható a csúcson lévő zsidók – párt-, katonai-, diplomáciai-, gazdasági vezetők – mártírológiája, de vannak köztük olyanok is – például Grigorij Stern, katonai és haditengerészeti népbiztos –, aki 1939 márciusában „vitte a szót”, vagyis kiváló hadvezérek – Tuhacsevszkij, Gamarnyikov, Uborevics –

„mocskos kis csoportjáról” beszélt, sőt Blücher marsallt saját maga adta fel. Végül sztalin „természetességgel” 1941-ben őt is kivégezték.

Szoltsenyicin könyvében olvashatjuk, hogy *Margolina*, a Németországban élő zsidó publicistaasszony 1992-ben írja, hogy: „A szolid erkölcsi tőke, amelyre a zsidók Auschwitzban tettek szert, mára már elfogyott”, a zsidók „már nem haladhatnak a világgal kapcsolatos kifogások régi útján. Manapság már a világnak joga van úgy beszélni a zsidókkal, mint mindenki mással...a zsidók jogaiért folytatott harc nem haladóbb jellegű, mint a többi nép jogaiért folytatott. Ideje szétörni a tükröt és körülnézni: nem vagyunk egyedül a világban.” (*Szoltsenyicin*, 2005, II. kötet 384. o.)

Antiszemita sajnós mindig voltak és lesznek is, amint a *Britannica Hungarica* világciklopédiában az „antiszemitizmus” címszó alatt többek között olvashatjuk is: „az antiszemita erőszak vihara...nemcsak Németországban tombolt rémületesen, de máshol is bátorította a zsidóellenes mozgalmakat. Franciaországban a cagoulard-ok („csuklyás”-ok), Magyarországon a nyilaskeresztesek, Angliában a Brit Fasiszták Uniója, az Egyesült Államokban pedig a Német-Amerikai Bund és az Ezüstingések terjesztették az antiszemitizmust...Az antiszemitizmus Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban a náci 1945-ös veresége után teret vesztett. A Szovjetunióban és a Közel-Keleten viszont olyan események játszódtak le, amelyek ott új jelentőséget adtak neki. Sztálin, a Szovjetunió vezére 1953-ban meghalt, mielőtt beindíthatta volna a tervezett zsidóüldözést, de az antiszemita diszkrimináció mindvégig a szovjet társadalom jellegzetes vonása maradt.” [Kiemelés: K.J.]

„A Kreml vezetőit hosszú éveken át kezelő, főleg zsidó származású, híres orvosok 1953-ra tervezett perét gyakran összemossák a Zsidó Antifasiszta Bizottság tagjai elleni koncepciós eljárással. Pedig a utóbbi – amelynek során egy kivétellel minden vádlottat halára ítélték és kivégezték – 1952 nyarán zajlott...A ország leghíresebb belgyógyászát és a Lenin bealzsamozott testét kezelő kutatóorvost is letartóztatták. Börtönbe került a kínzásokba időközben belehalt Etinger professzor történésznek tanuló nevelt fia, Jakov Etinger, valamint néhány más orvosprofesszor, többek között Sztálin háziorvosa, aki éveken át kezelte a diktátort, Vlagyimir Vinogradov.” (*Kun*, 2005, 353. o.)

A magyar zsidóság helyzetének megvilágításában mindenképpen el kell választanunk az 1919 előtti eseményeket az utána következő, a zsidótörvényekig terjedő korszaktól, és még inkább az országot végül is a holokauszt retteneteibe sodort háborús időktől.

Helykimélés szempontjából a Ferenc József-i idők jellemzésére csak egyetlen példa. Báró Hazai Samu, a vitathatatlanul kiemelkedő képességű *tábornok*, 1910-ben honvédelmi miniszter, és bárói rangot 1912-ben kapott. Eredeti neve *Kohn Sámuel* volt és zsidó származású közhonvédből lett katonatiszt: 25 éves korában, 1876-ban avatták tiszté és 1907-ben kapott tábornoki kinevezést. Aki valamennyire is ismeri az akkori idők katonáinak és főként tisztjeinek hatalmas társadalmi megbecsülését, az tudja, hogy ez óriási előmenetel és világos, hogy nem csak báró Hazai-é volt az egyetlen zsidó tiszti karrier. Éppen ezért érthető, hogy Ferenc József 1916-ban bekövetkező halálát a monarchia zsidó, pontosabban szólva az akkor élő kifejezéssel: *izraelita vallású* lakói kiemelkedően és őszintén gyanúsították.

Az 1919-es „forradalom” vezető résztvevőire nem érdemes most szót vesztegetni, ámbár az kétségtelen, hogy a zsidó Szamuely Tibor és terrorlegényeinek vérengzései abban az időben nem voltak éppen népszerűek. Sajnos az is igaz, hogy Budapesten 1953-tól 1990-ig a mai Lónyay utca az ő nevét viselte.

A Trianon-trauma utáni nemzeti zűrzavar, az elszakított területek magyarságának sorsa, a húszas évek elején felerősítette a zsidók iránti ellenszenvet, és az 1920: XXV. törvényekkel létrejött a *numerus clausus* („zárt szám”), de ezt már 1928-ban Bethlen István kormányfő javaslatára módosították. Országunkban a zsidótörvények bevezetéséig, 1939-ig a magyar hadseregben *rendes katonaként szolgáltak zsidók*. Az antiszemitizmus, mely kifeje-

zést egyébként Wilhelm Marr német agitátor találta ki 1879-ben a Közép-Európában jelentkező zsidóellenes mozgalmak megnevezésére, a két világháború között sajnos elterjedt. Különösen azután, hogy Hitler a hivatalos állami politika szintjére emelte, és az európai zsidóság kiirtása 1941-től része volt a náci párt hivatalos politikájának. Hangsúlyozandó azonban, hogy a szovjet társadalomnak is jellegzetes vonása maradt az antiszemita diszkrimináció.

Hitler kezdeti háborús sikerei és a hazánkban is erősödő antiszemitizmus nyomán az akkori magyar népesség jelentős többsége „németpártivá” vált, és mi tagadás: hatott rá, méghozzá nem is kis mértékben a hitleri propaganda. Mégsem lehet egyenlőségjelet tenni a hitlerista népi gőzölgetés és a magyar helyzet között. Kállay Miklós miniszterelnök „hintapolitikája”, a németek aljas szándékait megakadályozó ellenlépései, a korral foglalkozó történészek körében jól ismert, és ezt emeli ki a tudós főrabbi, Schweitzer József is legújabb könyvében (Schweitzer, 2007). Még Horthy Miklós kormányzóknak az Endlösungot kizáró, a német birodalmi külügyminiszterhez intézett szavait is felemlíti az egyik tanulmányban. A Ferenc József-i idők kifejezetten inkább filoszemitának nevezhető idejét már korábban említettük, de manapság kevesen tudják, hogy Horthy 1909-1914 között a király szárnységéje volt, és már csak ezért sem lehetett antiszemita.

A magyarországi zsidóság 1944. március 19-ig, az ország német megszállásáig többé-kevésbé rendezett körülmények között élt. A viszonylag eltűrhető időszaknak azonban március 19-ével vége volt: megkezdődött a magyar örület, a végjáték. Jelen sorok hetvenkilenc éves írójának legszégeylenetesebb ideje 1944 nyara, amikor a kaposvári gettóból elvitt zsidók javaira rávetette magát a nép, és viték mindent: ágyarműket, szőnyeget, gyermekjátékokat, kanalakat, tányérokat. Mindent. Még a szép klasszicista zsinagógát is feldülták, ekkor tehát: bevégeztetett. Csak egy-két ember maradt meg, megdöbbenve és szégyenkezve, valódi emberként.

Lehet persze mentségeket keresni és találni. Az bizonyára igaz, hogy „saját bajaiktól megkínzott embereknél és népeknél gyakran esik vissza a mások baja iránti együttérzés fájdalomküszöbe” (Szoltsenyicin, 2005, II. kötet 389. o.). De a zsidók szenvedései iránti, legjobb esetben is: közömbösség, nem magyarázható, és a visszahatás 1945-el kezdődően meg is érkezett.

A jeruzsálemi Jád Vásem, vagyis magyarul az Ézsaiás próféta szavaira utaló „hely és név” emlékhely megdöbbenően nagyhatású, összetett, fényképekből és más dokumentációkból álló hatalmas és megrázó emlékezés a nemzetiszocializmus hatmillió zsidó áldozatára. A statisztikák úgyszólván megelevenednek, és emberközeli hatásuk nem múló, tartós, feledhetetlen hatást gyakorol a szemlélőkre.

A náci propaganda szerint a zsidók gyávák, semmi katonai erény nincs bennük, ezért katonának nem alkalmasak, és ha akarnának, se tudnának harcolni. Tulajdonképpen ezt a sztereotípiát vették át az arabok is, csakhogy pörül jártak: félelmetes vereségeik világosan mutatják, hogy jelenleg a világ legjobb hadserege izraeli, amint-hogy a Moszad (a héber rövidítés magyar jelentése: Központi Hírszerző és Biztonsági Ügynökség) a világ alighanem legjobb titkosszolgálati szervezete.

Áttekintve szélsőségeségektől mentesen, vagyis tárgyilagosan a zsidók helyzetét, megállapíthatjuk: „A zsidókérdés egy, a világon szerteszórt és lelkében összeforrt nemzet háromezer éves hihetetlen létezésének kérdése. Olyan nemzeté, amely az államiságról és terü-

2008. december

letiségről vallott mindenfajta elképzelés ellenére él, méghozzá rendkívül élénken és erősen befolyásolva az egész világtörténelmet.” (Szoltsenyicin, 2005. II. kötet 429. o.)

Ebből azonban nem következik az emberföltöttiség, már csak azért sem, mert világunkat áttekintve, a 2005-ös statisztika szerint Földünk népessége 6,5 milliárd és ebből Izrael népessége 6,9 millió, a 2020-as statisztika előrejelzés szerint pedig 9 millió lesz. Az összes, az Izraelen kívüli zsidókat is beleértve, és az emberiség számának növekedését tekintve, egyáltalán nem valószínű, hogy az arányok megváltoznának. Így tehát jelenlegi világunkban az összes zsidót tekintve – amelyik az Izraelben élők számának kétszerese, azaz kb. 15 millió –, 1 zsidóval szemben 450 nem zsidó áll. Azért az nemigen lehetséges, hogy 450-szeres túlsúlyt a mégannyira tehetséges és összetartó zsidóság ellensúlyozni tudná, de erre nincs is szükség. Az okos tisztánlátásra azonban annál inkább!

Zárószó

Nem tudjuk pontosan, hogy mit hoz a jövő, de alakításához bizonyal hozzájárulhatunk, és ehhez igyekeztünk valamelyes fogódzót adni. Írásunkat 2008. május 26-án zárjuk le, a tolle, lege, azaz vedd és olvasd ajánlásával és reményével.

Hivatkozások

Amis, Martin: Koba, a rettenetes = Európa Könyvkiadó, Bp., 2004, ford.: M. Nagy Miklós

Applebaum, Anna: A Gulag története I. II. = Európa Könyvkiadó, Bp., 2005, ford.: Tomori Gábor.

A te színed előtt. Kaffka Margit szerelmei. = Holnap Kiadó, Bp., 2006, szerk.: Borgos Anna.

Benoist, de Alain: Kommunizmus és náciizmus. Gondolatok a XX. századi totalitarizmusokról = Europa Authentica, Bp., 2000, ford.: Gazdag István.

Buji Ferenc: A transzcendencia szekuláris és okkult degenerálódása = Ökotáj. A zöld hálózat lapja, 39-40. szám, 2008.

Conquest, Robert: Kegyetlen évszázad = XX. Század Intézet, Bp., 2003, ford.: Arokszállási

Zoltán

Grosszman, Vaszilij: Pantha rhei = Magvető, Bp., 1989., ford.: Enyedi György

Johnson, Paul: Értelmiségiek = Európa Könyvkiadó, Bp., 1999, fordította hattagú fordító-csapat.

Kindler József: A rettenet kora = 1956 öröksége. A Százak Tanácsának ajánlásai nemzetnek. Százak Tanácsa Elnöksége, Bp., 2006. Szerk.: Sziójártó István. 200-221. o.

Kun Miklós: Oroszország válaszüton = Akadémiai Kiadó, Bp., 2005

Kun Miklós: A gulag nem ereszt = Magyar Nemzet, 1999. ápr. 30.

Lukacs, John: Hitler és Sztálin. 1941 június = Európa Könyvkiadó, Bp., 2006., ford.: M. Nagy Miklós.

Nolte, Ernst: A fasizmus korszaka = XX. Század Intézet, Bp., 2003, ford.: Tallai Gábor.

Orwell, George: Állatfarm = Európa Könyvkiadó, Bp., 1989, ford.: Sziójártó László.

Orwell, George: 1984 = Európa Könyvkiadó, Bp., 1989, ford.: Sziójártó László.

Plesakov, Konsztantyin: Sztálin baklövése = Európa Könyvkiadó, Bp., 2007, ford.: Dr. Molnár György.

Radzinszkij, Edvard: Sztálin = Európa Könyvkiadó, Bp., 1998, ford.: Soproni András

Rott, Vladimir: Apám levelei a szibériai munkatáborokból = Széphalom Könyvműhely, Bp., 2007, ford.: Király Zsuzsa

Schweitzer József: „Uram, nyisd meg ajkamat”. = Universitas Kiadó - Judaica alapítvány, Bp., 2007.

Stier Gábor: Más vére = Magyar Nemzet, 2008. ápr. 12.

Szoltsenyicin, Alekszandr: A Gulag szigetecsoport I.II. = Danubia Druckerei-Nemzetőr, München, 1976, ford.: Szenté Imre, magyarországi kiadása fotóeredetiről: Alföldi Nyomda, 1989.

Szoltsenyicin, Alekszandr I.: Együtt I. Oroszok és zsidók a cári birodalomban = Allprint Kiadó, Bp. 2004., ford.: Rózsás János.

Szoltsenyicin, Alekszandr I.: Együtt II. Oroszok és zsidók a Szovjetunióban = Allprint Kiadó, Bp., 2005., ford.: Palásthy M. György.

Zsille Gábor: Tömegsír = Új Ember, 2008. Május 18.

Az írás kibővített formájában könyvalakban is megjelent. Elérhetősége: dr. Sziójártó István, 1067 Budapest, Hunyadi tér 8. E-mail: isziujarto@freemail.hu

Dr. Szócs Károly

Schrödinger macskája él

és a könyv is élni fog!

*A világot jobban megváltoztatta az ólom mint az arany,
és a lőfegyver ólomjánál is jobban a nyomda ólomja.
(Georg Christoph Lichtenberg, n. fizikus és író; 1742-1799)*

Amikor a 80-as évek elején Marshall McLuhan¹ meghirdette, hogy vége a könyvnek – tényleg sokan voltak az ún. *techno-fanok*, akik hittek is benne. Az újságírók egymást licitálták túl a szép és csodálatos digitális jövőről, amikor majd unokáink – így a jóslatok – valamennyiünket elmaradt, kőkorszakbéli, primitív lényeknek fognak titulálni, akik könyvespolcokon turkáltunk, nem lévén lehetőségünk, hogy pillanatok alatt, gombnyomásra, egy képernyőre előhívhattuk volna mindazt, amit nem tudtunk. A lelkesedés tetőzött az ún. *tudás társadalmának* mitoszában, azon valóságga válandó társadalomében tehát, amelyben mindenki mindent tudni fog. Szinte hihetetlen, mire nem képes a csapongó emberi elme.

Gutenberg mester kiszolgált – hangzott nap mind nap ..., aztán lassan csend lett.

Az eltelt két évtized folyamán tényleg bekövetkezett az *információs forradalom*, a számítógép bevonult a nyugati országok háztartásának több mint 60%-ába; egyre több mezőgazdasáznak nemcsak teljes számvetelést, hanem az állatok etetését is számítógép vezérli, ipar és közigazgatás el sem képzelhető ma számítógép nélkül.

A képernyőn lebonyolítható drótposta előnye nem vitatható el, hiszen olyan gyorsan juttatja el üzenetemet a megadott címre, hogy mellette minden eltörpül: elolvassák, vagy nem, válaszolnak reá vagy nem, de előbb-utóbb legtöbbször az E-papírkosárba fog kerülni. Ezzel szemben egy kézzel, de akár számítógépen megírt, átolvasott és kinyomtatott levélnek a borítékba való helyezésekor az elektromos üzenettel szemben útra kél egy darabka magamból is; amit a címzett kézbe vesz, elolvas, félre teszi, majd elgondolkozik felette, s utána újból kézbe veszi, egyik-másik mondatát újraolvassa, majd órák, vagy napok után megtörténik a fordított folyamat, nekem írnak levelet, ami nekem fog örömet szerezni.

Az elküldött E-levele olyan, mint Schrödinger macskája, csak akkor tudjuk meg (**él-e** vagy **halott?**) tehát hogy egyáltalán van-e, ha kinyitjuk a dobozt! Amíg nem néztük meg, a macska **élő és halott** is. A postán küldött levél az más, azt *hozza a postás*, akit talán már évek óta ismerősként köszöntünk. A legtöbb E-levelet úgy írjuk, hogy rövid és tömör formában nyilatkozunk valamiről, valamivel kapcsolatosan. Egy postán elküldendő levelet gondosan írunk meg, s már annak tudata, hogy papírra fog kerülni, rákényszerít a gondolatok rendezésére; nos, egy levelet számítógépen megírni, a kész szöveget a képernyőn látni, olvasni és javítgatni-jobbítgatni tudni, egy-egy mondatot akár többször is újraírni, szavakat helyettesíteni, s mindezt papírra vitel előtt csak virtuálisan, egy képernyőn tenni, ez bizony olyan nagy előny, amit csak az ismerhet, akinek lehetősége van ezt gyakorolni.

A könyvekhez való viszonyulás kérdése kétségtelenül műveltség és képzettség kérdése, és az addigi életünk summája; aki lemondott a könyvről a képernyő javára, annak bizonyára ez felel. De, az elektronikus-digitális médiumban rejlő lehetőségeket valójában csak az tudja értékelni és használni, aki könyveket olvas – mondja Umberto Eco.²

A képernyő pedig az újságot sem fogja kiszorítani mindaddig, ameddig az újsággal egy legyet agyon lehet csapni – mondotta M. Rommel.³

◆◆◆

Mindezt írtam éppen 4 évvel ezelőtt.⁴ A dolgok aktualitását az adja meg, hogy az ideai frankfurti könyvvásáron rendkívüli történet: bemutatták az Egyesült Államok-béli Amazon kiadó **Kindle** nevet viselő E-könyvét (E-Book) – egy, az amerikai piacon már pár száz \$-ért kapható találmányt. Na már most, ha az eddigi kisebb-nagyobb képernyővel tényleg nem lehet legyet csapkodni, akkor ezzel a találmánnyal ehhez egy első lépés történhetett: a képernyő ugyanis egy

vékony, papírhoz hasonló, hajlékony anyagból való, amelyiken a betűk úgy napfény mellett, mint sötétben egyaránt zavartalanul olvashatók. A készülék egy lapos komputer, amelyikben 200 könyv van tárolva, bármelyik lehívható a billentyűzetten beadható cím vagy szerző neve alapján, mindig egy oldal jön elő, és lehet forgatni előre vagy visszafelé egyformán, amire külön billentyű szolgál. Külső méretei megfelelnek egy zsebkönyv méreteinek, belefér a belső zsebbe. S ami a dolgok teteje: internetes kapcsolat nélkül, a levegőből lehet letölteni újabb és újabb könyveket, fele áron, mint amennyiért a könyvesboltban megvásárolhatók.

A könyvkiadók kartellje leginkább egy megbolygatott hangyabolyhoz hasonlítható, ahol immáron az idegesség jelei mutatkoznak. Kialakult egy front, egyik oldalán a digitális világ hívei, a tulsó oldalon pedig Gutenberg mester utódai. És mire megy ez ki? Pénzre, nagyon sok pénzre! Mindkét oldalon! A kimenetelt pedig nem ők, hanem az olvasók tábora dönti el, azok, akik olvasnak, mint eddig. A kérdés ezután csak az: hogyan?

Elmondhatom, hogy ismerem a német médiában – egy-egy nagy baloldali és jobboldali konzervatív ill. polgári lapban – elhangzott véleményeket, miszerint a **könyv örök életű, nem lehet eliminálni**⁵ – mondja Rolston, és valami érdekeset, valamennyiünk által érzett, de soha meg nem fogalmazottat is mond, nevezetesen: kezünkben a kinyitott könyvvel érezzük az elolvasott anyagot, azáltal, ahogyan bal oldalon gyarapodnak, jobb oldalon pedig fogynak a lapok. Az előre-hátra lapozgatás könnyed, gyorsan történik, a lapok közé jeleket helyezhetünk, szemben az E-könyv gombnyomogatásaival, ami erősen gépies művelet; a képernyő pedig egy kétdimenziós, elektromos áram függvényében létező, virtuális terület.

Nyilván nem vagyok egyedül, aki a palatáblával kezdtem, majd grafitceruza, acél pennahegy (: vajon e sorok olvasója tudja mi a tintapaca?), még tovább töltőtoll és golyóstoll volt a sorrend; majd a 70-es években a milicián bejelentett és írásmintával nyilvántartott írógépem – ezután, újabb hosszú szünet után, immáron német állampolgárként olyan elektronikus írógép, amelyik alkalmas volt az írott szöveg raktározására, korrigálására, blokk-szövegek lehívására és beillesztésére: ez volt az ugródeszka ahhoz a számítógéphez, amivel azóta is írok, fotóimat vágom, rendezem, ami nélkül most már nemigen tudom elképzelni napjaimat. Ennek a végigjárt útnak az eredménye, hogy ... kialakult a magam személyes véleménye, amit néha el is szoktam mondani. Most pedig itt lenne ez az alkalom.

Először pár szót a digitális médium által bedobott – németül – **Hörbuch**-ról, ami magyarul hallgani való könyvet jelentene: egy könyv CD-n (általában kitűnő dikcióval rendelkező személyek olvassák rá a szöveget), tehát nem olvasni, hanem hallgatni kell ill. lehet. Én ezt **kulturális atavizmusnak**⁶ nevezném, amit két tényező összejárása tett lehetővé: a könyvnél olcsóbb előállíthatóság mellett a nagy tömegek szellemi és kulturális lerongyolódásának ténye, ami döntő módon a tv-adók által terjesztett amerikanizálás egyik eredménye. Azért atavizmus, mivel tudjuk, hogy hajdan a **felolvasó** – ami új foglalkozás volt! – kézzel írott, egyedi példányú könyvekből tartott felolvasása révén szerzett tudomást egy-egy könyvben leírt dolgokról az, aki ezt magának megengedhette.⁷ Érdekes módon

A Kindle az olvasó kezében

az akkor megszületett latin passzus: *Verba volant, scripta manent* – a szó repül, száll, az írás marad – nem azt jelentette, mint manapság! Akkor azt jelentette ugyanis, hogy a szó, a felolvasó szava repül, száll a sokak felé, akik eképpen jutnak tudáshoz, és egyáltalán tudomást szerezhetnek a könyvekben leírtakról, miközben az írott szöveg a felolvasó kezében marad, mások számára nem is létezik – olvasni Manguelnél tovább. Hogy manapság mit értünk a latin passzus alatt, annyira közismert, kár a szót erre szaporítani. [Ne maradjon megemlítés nélkül azonban, hogy a felolvasó még az 1800-as évek utolsó negyedében is létezett, amit megörökített Gustave Doré⁸ a "Felolvasás egy éjjeli menedékhelyen" c. metszetén, hiszen nagy volt az írni-olvasni nem tudók tábora, akiket az éppen egyre teret hódító kommunista ideológia a felolvasók segítségével kívánt felvilágosítani és híveivé tenni.]

A számítógépet használó magánszemélyeket – a tanuló ifjúságot nem számítva – három csoportba oszthatnánk: akik a komputer előtti világban is, otthon, írógépen írták magán- vagy hivatalos természetű leveleiket, profi írók, művelt helytörténészek, és - közismert, vagy csak lokálpatrióta, de mindenképpen - élvonalbeli szellemi munkások; továbbá azok, akiknek már az elmúlt rendszerben száznál is több könyv volt a lakásában, és a széles olvasótáborhoz tartoztak, akkor, amikor a sorok között találta meg az olvasó a nyíltan ki nem mondható igazságokat: nagyisten micsoda szellemi, betűre éhes társadalmi réteg volt ez; – és ...a változás után létrejött, anyagiilag gondtalan, hedonisztikus törekvésű réteg, melynél a számítógép és a saját E-postacím immáron státus-szimbólumnak számít. E mezőkön is dús hajtást eredményezett az amerikanizmus; szinte hihetetlen, mi minden van ma a hálón; lásd pl. www.couchsurfing.com, amiről napilapunkból szerzem tudomást. Hogy mekkora az a szellemileg igénytelen, lerongyolódott, vagy az odavezető úton található réteg, amelyik úgy mond a hálón lóg – és immáron sem könyvet, sem újságot nem vesz a kezébe, leszámítva talán a divatlapokat – nemigen tudná senki megmondani.

Ha valakit a forgalmazott számítógépek száma alapján lelkesedés kerítene hatalmába – a meghirdetett tudás társadalma megvalósulásának kézzelfogható bizonyítékaként – akkor lehűtésképpen egy érdekes adat. Megbízható felmérést végeztek: minekután ugrrászzerűen nőtt az eladott lap-top-ok száma, természetesen a kereslet fokozódása révén az árak is drasztikusan emelkedtek. Kiderült, hogy a 60 éves kor felettiak tették ki a vásárlók zömét. És mire használják a lap-topot az öregurak? Komputer-játékokra!

Megemlíteni való azonban, hogy a számítógépet intenzíven használók valamennyijénél bekövetkezik a memoria, az emlékezőképesség valamelyes hanyatlása, életkortól függetlenül. Ennek magyarázata abban áll, hogy nem annyira egy info tartalmát kell memorizálni, mint inkább a billentyű-kombinációt, amivel lehívható a raktárból a kívánt cím. Pro memoria: régen a titkárnók kívülről tudtak sok-sok telefonszámot. Ez a helyzet gyorsan változott, amikor megjelentek a programozható telefonok: ezután csak azt a számot kellett tudni, amely mögül gombnyomásra előjön a szóban forgó telefonszám.

Vajon a legújabb amerikai tsinálmány, tehát az E-book, az elektronikus könyv hívei mely rétegekből verbuválódnak? Nem nehéz megjósolni: a **cool** és a **techo-fan** csoportból, és mindazokból, kiknek szellemisége és egyénisége – már vagy még – nem alakul(hat) ki. Maga az a tény, hogy az USA-ban a már több mint egy éve piacra dobott szerkezet távolról sem az elvárt piaci sikerrel járt, arra engedhetne következtetni, hogy különösebben Európában sem fog segíteni a municióvá tett érvelés, miszerint az első gépkocsi tervezői sem tudtak megszabadulni a lovaskocsi kényszerképzetétől, mint ahogyan most nekünk is nehezünkre fog esni megválni Gutenberg mesternek az általuk immáron elavultnak deklarált találmányától – ahogy az máris elhangzott.

Nem vitás, eddigelő sok jelentős találmányt nem egycsapásra fogadott el a társadalom, emiatt sok feltaláló szegényen halt meg. Maga a könyvnyomtatás sem diadalmaskodott egycsapásra, hiszen a nagy tömegek analfabéták voltak, és további évszázadokon keresztül azok is maradtak. Ha pedig Gutenberg ma láthatná, mennyi en és milyen vagyonna tettek és tesznek szert találmányának használóivaként – nem tudom, mit mondana.

A könyvhöz való viszonyulás egyéni, a képzettségéből adódó, kívülről nem megváltoztatható álláspont. Az elmondottak is legfennebb csak megerősíthetik az ember álláspontját és szemléletét. Megváltoztatni nem lehet, felesleges is lenne arra időt és egyetlen kötőszót is áldozni.

Befejezésül nem érdektelen megemlíteni egy nagy német felmérés eredményét, melynek következtetése így hangzott: 50 év múlva nem lesz szükség könyvesboltra, amiből következik, hogy könyvtárra is csak addig, amíg megtörténik az átállás a digitális könyvtárra. E következtetést a lakosság nagy többségét átfogó felmérésből vonták le, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy a kultúra elit-jellegéből adódóan a vele kapcsolatos döntések nem "demokratikus" úton-módon, közfelkiáltás vagy népszavazás útján születnek, hanem a kevesek, a kulturális elit munkásságából adódnak. A "vox populi vox Dei" mondás Einstein szerint téves, helyesen így hangzik: "vox populi vox Rindvieh" (ejtsd: rindfi- a szerk.) - a Rindvieh németül szarvasmarhát jelent.

A városi könyvtárban Chamisso⁹ után kutattam, egy művelt könyvtárosnő segítségével. Először a könyvespolcokon, később a képernyőn kerestünk, majd a képernyő és könyv közötti különbségről beszélünk. Az én véleményem ez volt: Nézze, szerintem akkora a különbség, mint aközött, ha egy első emeleti ablakban álló szépasszonnyal beszélgetek, vagy ha az asszony mellettem vagy velem szemben, netán az ölömben ül. – Hát igen – volt a helybenhagyó, egy mosolyal alátámasztott válasz.

Megkérdezték Thomas Mann-t: mit találunk a könyvekben?

*A könyvekben csak saját magunkat találjuk – bangzott a válasz.
(Thomas Mann-nak Otto Grautoff-hoz 1917-ben írott leveléből)*

2008. október végén

1. Herbert Marshall McLuhan (1911-1980) kanadai kultúrtörténész, a modern média- és kommunikációs struktúrák és azok szocio-kulturális hatásainak tekintélyt szerzett kutatója; 1937-ben tért át a katolikus vallásra;

2. Umberto Eco (*1932) olasz író és nyelvtudós (a szemiotika professzora) politikailag baloldali; A rózsza neve (1982) és a Foucault-inga (1989) c. műveivel világsiker aratott;

3. Manfred Rommel (*1928-) Stuttgart főpolgármestere, 1996 óta diszpolgára; apja Erwin Rommel (*1891-†1944) német tábornok, az Afrikakorp főparancsnoka, 1942-ben csatát veszített El Alamein-nél Montgomery-vel szemben; 1944-ben főbe lötte magát;

4. Lásd: Átalvető, 2004. december; v.mint Népiújság (M.vásárhely), 2006. okt. 28,

5. Niemand wird das Buch abschaffen – interjú Mark Rolston, a Frog Design (San Francisco) kreatív-főnökével; a firma olyan cégeknek dolgozik, mint: Microsoft, Yahoo, Dell és Sony; ő személy szerint érthetetlennek tartja, hogy lehet ilyen csúnya az Amazon Kindle E-book-ja. És tényleg: olcsó plasztik, nem tetsző kinézés; – in: Die Zeit, Nr. 43. 2008, 40-41 old.;

6. Azért nevezem **kulturális atavizmusnak**, mivel az olvasás, az olvasó és az olvasótábor zsinóregyenben a Gutenberg galaxis eredménye és része; az olvasás pedig intim és személyes viszonyulásunk úgy a könyv-, mint a benne foglaltakhoz, s végül maga az írás szerzőjéhez is, márpedig a más által felolvasottak esetében mindez nem adatott;

7. Kr. u. 383-ban érkezett Karthágóból Rómába a 29 éves, a latin retorika tanítója, aki majd Aurelius Augustinus (354-430) néven vonul be a történelembe; bérelt egy házat és felolvasásokat kezdett tartani tanítványoknak, Arisztotelész és Cicero tanításából; római diákjai azonban a fizetés napján faképnél hagyták, nem úgy, mint Karthágóban, ahol Augustinus ebből élhetett; (latin morál?); lásd Alberto Manguel: Eine Geschichte des Lesens, Rowohlt, 1999, 55. old.(orig. engl.: A History of Reading, Canada, 1996)

8. Gustave Doré (1832-1883) – francia festő, grafikus, rézkarcoló, jelentős könyvillusztrátor; lásd: Andromeda a sziklán c. festményét, továbbá: a Felolvasás, Jézus bevonulása Jeruzsálembe, Dante tévelyeg az erdőben, stb. rézkarcait;

9. Adelbert von Chamisso (1781-1838) – tkp. Louis-Charles Adélaïde de Chamisso de Boncourt – francia-német költő, romantikus-realista költemények, balladák és mesék szerzője; ma nevét viseli az a dűj, amivel azt tüntetik ki, aki nem német anyanyelvűként jelentős német nyelvű irodalmi tevékenységet fejt ki; nem sikerült megtudnom, honnan szerezte a "Der Szekler Landtag" – "A Székely Országgyűlés" c. költeményéhez az indítékot; a szóbanforgó vers Ferenczes István kitűnő fordításában olvasható, a Székelyföld c. irodalmi folyóirat 11. évf. 2007.decemberi számában.